

VERSLAG van de openbare vergadering van de Statencommissie Milieu & Mobiliteit van 7 september 2022

Voorzitter:

Mevrouw J. van Gilse

Aanwezig:

A.J. Schaddelee (gedeputeerde), R.G.H. van Muilekom (gedeputeerde), H.P. Van Essen (gedeputeerde), J. Bart (GroenLinks), G. Bikker (CDA), J. Breur (SP), W. De Boer-Leijnsma (PvdA), R. Dercksen (BVNL), A. Donker (SGP), M. van Elteren (GroenLinks), N. Groen (GroenLinks), N. de Haan-Mourik (ChristenUnie), H. de Harder (ChristenUnie), F. Hazeleger (SGP), K. De Heer (ChristenUnie), M. Hoek (50PLUS), B. de Jager (VVD), M. de Jong (GroenLinks), E. Kamp (D66), G. Mulder (PvdA), D. Oude Wesselink (GroenLinks), P. Overkleeft (D66), R. van Rheenen (50PLUS), H. Rikkoert (ChristenUnie), J. Schutte (GroenLinks), W. Ubaghs (BVNL), D. van Ulzen (VVD).

Van ambtelijke zijde aanwezig:

Dhr. R. Poort (commissiegriffier), A. Smakman (Notuleerservice Nederland).

1. Opening

De voorzitter opent de openbare vergadering om 13.30 uur en heet de aanwezigen welkom.

2. Vaststellen agenda

De voorzitter informeert de commissieleden dat de agendapunten 12 tot en met 14 tijdens een extra vergadering op woensdag 14 september vanaf 19.30 uur zullen worden besproken.

Mevrouw Van Ulzen is de gedeputeerde zeer erkentelijk dat er naar aanleiding van het initiatiefvoorstel van de heer De Jager en mevrouw Van Ulzen al een robuuste uitvraag ligt voor een bureau.

Daarnaast is de spreker verheugd dat de provincie zich inspant om de Klimaatop in de provincie te organiseren. Aanvullend geeft de spreker aan dat er een klimaatkernteam geïnstalleerd is.

De heer Oude Wesselink verzoekt agendapunt 23, de memo Informatie advieswaarden luchtkwaliteit (PS2022MM48) naar aanleiding van de antwoorden op de technische vragen op te waarderen en dit agendapunt tijdens de extra ingeplande vergadering van 14 september te bespreken.

De agenda is aldus vastgesteld.

3. Mededelingen

Gedeputeerde Van Muilekom heeft een mededeling over het Basisnet gevaarlijke stoffen over het spoor. Samen met gedeputeerde Spierings van de provincie Brabant heeft de gedeputeerde zitting genomen in de landelijke stuurgroep. In deze stuurgroep met provincies, gemeenten en het bedrijfsleven worden afspraken gemaakt over de basisnetroutes in Nederland. Er zijn plafonds ingesteld. Met name de plafonds op de Brabantroute – Breda, Tilburg, Eindhoven, Venlo en de Bentheimroute; deze lopen door de provincie Utrecht – worden overschreden. Samen met de provincie Brabant is de gedeputeerde in gesprek hierover met het Rijk.

De voorzitter deelt mee dat gedeputeerde Van Essen voornemens is begin november een infosessie 'aandeelhouder-schap Stedin' te organiseren. De commissie stemt hiermee in.

De voorzitter deelt mee dat naar aanleiding van vragen tijdens de commissievergadering op 19 oktober 2022 van 19.00 tot 20.30 een digitale sessie voor raads- en Statenleden over de toekomst van de A27 wordt georganiseerd.

4. Ingekomen stukken M&M

De ingekomen stukken zijn voor kennisgeving aangenomen.

5. Vaststellen verslagen commissie Milieu en Mobiliteit

Voorafgaand aan de vergadering heeft de voorzitter tekstuele aanpassingen ontvangen van de heer Hazeleger. Deze worden verwerkt.

De verslagen d.d. 22 en 23 juni 2022 zijn aldus vastgesteld.

6. Termijnagenda M&M en motielijst

Voorafgaand aan de vergadering zijn geen opmerkingen binnengekomen. De termijnagenda en de lijst moties zijn ter kennisgeving aangenomen.

7. Rondvraag

Voorafgaand aan de vergadering zijn rondvragen ingediend. Deze zijn als bijlage aan dit agendapunt toegevoegd. De commissieleden krijgen de gelegenheid hun vraag kort toe te lichten.

De heer Mulder geeft aan dat de afnemende frequentie van de sprinterverbinding tussen Baarn en Utrecht vooral problemen geeft voor de inwoners van Soest en Soesterberg. De heer Mulder vraagt de gedeputeerde in zijn antwoord de mogelijke alternatieven mee te nemen, zodat deze verbinding in stand gehouden kan worden.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat de afschaling van deze sprinterverbinding past in de bredere context dat de NS met grote personeelstekorten kampt. De NS werkt aan een plan om deze tekorten op te vangen. Dat betekent dat de NS voornemens is een aantal onderdelen in hun dienstregeling in te korten, te schrappen of te wijzigen. Daarvoor heeft de NS een adviesaanvraag bij de decentrale overheden neergelegd. De provincies hebben tot 3 oktober de tijd hierop te reageren.

Uit de adviesaanvraag wordt nog onvoldoende duidelijk wat de nieuwe reistijden, overstaptijden en frequenties zullen worden en hoe dit de reizigers en inwoners zal raken. Hierover heeft de provincie inhoudelijke vragen gesteld. Er wordt ook gekeken welke consequenties dit voornemen heeft op de eigen concessies. De provincie Utrecht trekt samen op met Flevoland en Noord-Holland in de Randstedelijke Spoortafel. Deze provincies zullen een kritische brief aan de NS sturen.

De provincie maakt zich grote zorgen over het regionaal ov, omdat de sprinters daar een belangrijke rol in spelen. Dit voornemen van de NS staat daarnaast haaks op de provinciale inspanningen om met name het regionale ov na corona weer op de rit te krijgen en te versterken.

De heer De Jager heeft een rondvraag ingediend inzake drie belangrijke projecten:

- De westelijke rondweg Amersfoort: de VVD heeft vragen gesteld over de betrokkenheid van de provincie bij het recente proces, de verkeerskundige consequenties, de financiële gevolgen en de eventuele vervolgstappen.
- De Rondweg-Oost bij Veenendaal: wat is de actuele status en wat zijn met name ook de huidige verwachtingen?
- De verbreding van de Rijnbrug bij Rhenen: wat is de actuele status en het toekomstperspectief?

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan niet betrokken te zijn geweest bij de lokale onderhandelingen ten aanzien van de westelijke rondweg Amersfoort. De resultaten zijn geland in het coalitieakkoord. De provincie is met Amersfoort in gesprek over wat dit betekent voor de regionale bereikbaarheid, voor de woningbouwopgave en voor een aantal andere ambities in de regio, zoals het autoluw maken van de binnenstadring. Ook is het goed te kijken naar de financiering: de provincie heeft een subsidie toegezegd. Deze subsidie is geoormerkt. Dus op het moment dat dit plan formeel wordt ingetrokken en er komt een nieuw plan, dan moet het huidige subsidietraject worden afgerekend op de stand van zaken tot nu toe. Er hebben namelijk al werkzaamheden plaatsgevonden. Dat betekent dat niet het hele bedrag terugkomt naar de provincie. Vervolgens zal er gekeken moeten worden hoe het nieuwe plan gefinancierd gaat worden. Gelet op de herkomst van die gelden is het reëel om in dat gesprek ook de regio te betrekken. Het is nu formeel een soort provinciale subsidie, maar het is van oorsprong opgebracht ook door regiogemeenten. Het is daarom goed om met de regio Amersfoort daarover in gesprek te gaan, omdat dit niet alleen Amersfoort raakt, maar ook Soest en andere gemeenten. Deze gemeenten zijn en worden geïnformeerd over een nadere duiding van de koerswijziging en de impact daarvan op het regionale verkeer, de relatie met het spoor en met de woningbouw.

Ten aanzien van het project Rondweg-Oost bij Veenendaal hebben Provinciale Staten in februari 2019 ingestemd met een bijdrage en met de plannen die er toen waren. Het is nu voorzien dat de voorbereidingen tot 2024 duren; de realisatie

daarna duurt tot 2027. Op dit moment lopen de ruimtelijke procedures. Voor de voortgang daarvan is het wel heel belangrijk dat de provincie daar zo snel mogelijk een stikstof onderbouwing bij krijgt. Het proces ligt nu nog op schema, maar dit begint nu wel kritisch te worden. Wel heeft de provincie met gemeente Veenendaal afspraken gemaakt om de aansluiting van de nieuwe wijk Groenpoort, inclusief de verbreding tot de A12, los te knippen en dat al wel ook procedureel door te zetten, omdat de provincie daar met de gemeente Veenendaal wel een stikstofoplossing voor heeft. Voor de aanleg van de woonwijk is stikstofruimte gecreëerd. Hier is een deel van over. Dit kan worden ingezet voor dit deel van de infrastructuur.

Ondanks inspanningen van de provincie Utrecht is dit door een besluit van de provincie Gelderland jammerlijk afgelopen. Er is op dit moment vanuit de provincie Gelderland en taskforce gaande om te kijken hoe het financiële gat opgelost kan worden. Een actuele stand van zaken is te vinden op www.gelderland.nl/wegwerkzaamheden/dossier-rijnbrug. Dit najaar is er weer een BO-MIRT. Mogelijk dat dit resultaten oplevert.

De heer De Jager vraagt aanvullend of er parallel aan de taskforce bij de provincie Gelderland op gezette tijden wel nog steeds bestuurlijk overleg plaatsvindt.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat strikt formeel het project Rijnbrug on hold is gezet. Er is geen geld en de provincie Gelderland is gestopt met het project. Daarmee heeft provincie Utrecht het project ook on hold gezet en wordt er geen ambtelijke capaciteit op dit moment op ingezet. Er vindt bestuurlijk overleg plaats met de provincie Gelderland over de taskforce en over de manier waarop de taskforce gerund wordt. De gedeputeerde benadrukt dat Gelderland in de lead is.

De heer Dercksen heeft de volgende vragen:

- De spreker heeft uit de media vernomen dat de wethouder in de gemeente Houten provinciale druk ervaart ten aanzien van Windpark Goyerbrug. Klopt dit? Zo ja, waarom mengt de provincie zich in het democratisch proces van de gemeente? Mocht dit niet het geval zijn, pleit de spreker ervoor de wethouder aan te spreken op het verspreiden van dit bericht.
- De wethouder noemt het woord 'schadeclaims'. Dit is bijzonder, want er is nog geen begin van een MER-rapportage: het bestemmingsplan moet worden vastgesteld waar alle normen in moeten worden gegoten. Gelet op het arrest van Nevele is de vraag aan de gedeputeerde of hem bekend is waar de schadeclaims op worden gebaseerd in dit stadium.
- Het Verdrag van Aarhus bepaalt dat er zinvolle inspraak door betrokkenen mogelijk moet zijn bij dit soort projecten. Die inspraak wordt meegenomen in de besluitvorming. De wethouder heeft aangegeven dat het project doorgang moet vinden, terwijl de inspraak nog loopt. Dat betekent dat het Verdrag van Aarhus geschonden wordt. De spreker pleit ervoor dat de provincie in het kader van het interbestuurlijk toezicht de gemeente hierop wijst.

Gedeputeerde Van Essen heeft inmiddels met de wethouder gesproken over de berichten in de media. De wethouder heeft in zijn bericht verwezen naar een bestuurlijke sessie in juli met alle gemeentes in het kader van de tussenbalans. Deze tussenbalans is geagendeerd voor deze vergadering. De wethouder geeft aan dat hij geen melding heeft gemaakt van ervaren druk. De gedeputeerde memoreert dat al eerder ook in de Staten is aangegeven dat bij een gereede kans van een gemeentelijke weigering om mee te werken aan het windpark de provincie aangesproken zal worden op het toepassen van de bevoegdheid een impasseplan vast te stellen. Alleen ruimtelijke motieven kunnen dan betrokken worden in de afweging van vergunningverlening. Dit is ook aan het nieuwe college van Houten medegedeeld. De provincie Utrecht hecht aan het realiseren van de RES-afspraken. Dat is uiteraard ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Met het Windpark Goyerbrug levert de gemeente daar ook een bijdrage aan. Dit ligt in lijn met de ambitie van de gemeente Houten. In het kader van de tussenbalans zijn alle gemeentes aangespoord om windplannen te concretiseren en anders met extra windplannen te komen.

De fractie van BVNL heeft ook gevraagd naar de bestuurlijke samenwerking met de wethouder. De gedeputeerde en de wethouder hebben op 1 juli kennism gemaakt en over een aantal dossiers gesproken, waaronder dit dossier. De wethouder heeft toegelicht hoe het college om wil gaan met de Goyerbrug en wat hierover in het coalitieakkoord is geland. Kort na het zomerreces heeft de gedeputeerde op verzoek van de wethouder nog telefonisch contact gehad en heeft de wethouder de gedeputeerde geïnformeerd over een informatiesessie met de Raad en het besluitvormingsproces in het college. De gedeputeerde ervaart de samenwerking als heel constructief.

Ten aanzien van de schadeclaims verwijst de gedeputeerde naar de gemeente zelf. Dit is een aspect tussen de gemeente en de ontwikkelaar. De ontwikkelaar heeft in 2019 een anterieure overeenkomst gesloten met de gemeente. Deze is terug te vinden op de website van de gemeente Houten. Het risico bestaat dat indien de gemeente om niet ruimtelijke motieven afziet van het eerder ingezette traject om te komen tot de omgevingsvergunning, de vergunning dan wel afwijkt van die anterieure overeenkomst de ontwikkelaar grond ziet voor een claim. Er is onderzoek uitgevoerd over deze claims en de juridische risico's. Het rapport ligt bij de gemeente.

De uitspraak van de Raad van State houdt in dat als bij de vaststelling van algemene regels niet de juiste procedure is gevolgd – het gaat hierbij over de geluidsnormen – een PlanMER moet worden gemaakt om de milieugevolgen van die normen in beeld te brengen voordat de algemeen milieuregels van destijds in werking zouden treden. Dat gaat nu alsnog gebeuren. De Raad van State zegt niet dat de normen strenger moeten. De milieunormen kunnen dus als gevolg van de PlanMER wijzigen, maar dat hoeft dus niet.

Het Verdrag van Aarhus zegt niets over toegang tot milieu-informatie, inspraak in de besluitvorming omtrent milieuaangelegenheden en toegang tot de rechter in milieuaangelegenheden. Het bestaan van eventueel een mogelijke schadeclaim doet niets af aan het feit dat inspraak mogelijk is en voor de nieuwe vergunningsaanvraag geldt dat het proces van wettelijk verplichte inspraak nog niet is afgerond. De provincie vertrouwt erop dat de gemeente de juiste procedure zal doorlopen.

De heer Dercksen memoreert de woorden van de gedeputeerde waar hij spreekt over en constructief overleg en dat hij dreigt met een inpassingsplan. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar? De heer Dercksen heeft gegevens opgevraagd van de molens in Houten. Hieruit blijkt dat de variabele kosten niet eens ten opzichte van de elektriciteitsopbrengst worden gedekt. Aarhus heeft wel degelijk impact op windmolens, stelt de spreker. In het Arrest van Nevele staat dat alles wat wordt gerealiseerd niet schadelijk mag zijn voor de mens en de leefomgeving. Omdat mensen last ervaren van windmolens, is het dus niet mogelijk aan dit arrest te conformeren? De fractie zal deze vragen schriftelijk indienen.

Gedeputeerde Van Essen zal de vragen, vanwege het technische karakter van de vragen, schriftelijk beantwoorden.

De heer Dercksen heeft ook een vraag ingediend over het lawaai van de tram in IJsselstein. De spreker laat een geluidsfragment met het geluidsniveau (tachtig tot negentig decibel) van een tram horen. De tram komt zes keer per uur langs, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. De spreker stelt dat er niets wordt gedaan aan de geluidsoverlast. Dit betekent dat de omwonenden vijf uur per dag kunnen slapen. De heer Dercksen pleit voor een snelle reactie.

Gedeputeerde Schaddelee snapt de frustratie die de heer Dercksen verwoord ten aanzien periode die het kost om dit probleem op te lossen. De gedeputeerde heeft deze geluiden ook opgehaald bij de omwonenden. Het is een terecht probleem. De gedeputeerde benadrukt dat er aan een oplossing wordt gewerkt en verwijst hierbij naar de uitvoerige beantwoording op de schriftelijke vragen. In het najaar van 2021 was het voorbij. Een paar maanden later is de tram er een paar maanden uit geweest vanwege de werkzaamheden in Nieuwegein Centrum en in juni is de tram weer gaan rijden. Vanaf dat moment doet het probleem zich weer voor. De oorzaak hiervan is dat de baan een aantal maanden niet is gebruikt. Dit probleem is voorzien en daarop zijn passende maatregelen genomen. De heer Dercksen heeft daar in de zomer twee keer schriftelijke vragen over gesteld. De eerste set was van 12 juli. Deze zijn een keer verdaagd, maar inmiddels wel beantwoord. De tweede set vragen van 12 augustus ging over de geluidsoverlast. Deze worden dinsdag 13 september 2022 in het college behandeld. Ook dit is een uitvoerige beantwoording met uitleg over de genomen en de nog te nemen maatregelen en wat het effect is van de maatregelen. Sommige maatregelen hebben tijd nodig om hun werking te krijgen.

De heer Dercksen geeft aan dat er met grote regelmaat vragen worden aangehouden. Dit is ook de reden dat de spreker dit onderwerp opnieuw aankaart. De gedeputeerde heeft als reden opgegeven dat de baan nat was. De spreker is van mening dat wanneer de baan nat is, het staal niet schuurt c.q. piept. Daarnaast, het smeren van de baan moet regelmatig gebeuren. De spreker pleit ervoor dat er op korte termijn actie wordt ondernomen of dat anders de tram na 22.00 uur niet meer rijdt.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat het issue de aandacht heeft en dat de issue op een aantal locaties is opgelost. Verder verwijst de gedeputeerde naar de schriftelijke antwoorden.

De heer Hazeleger heeft vragen over de regelmatige uitval van ritten van Syntus. Ook bij U-OV vallen regelmatig ritten uit. Van een van de chauffeurs heeft de spreker een open brief ontvangen. De inhoud hiervan sluit aan bij de suggesties die de heer Hazeleger in zijn rondvraag noemde. Het gaat met name om de eventuele boete die zou kunnen worden uitgedeeld. De buschauffeurs gaven aan er enerzijds voldoende buschauffeurs zijn, maar dat de busmaatschappij geen voltijdscontracten geeft en uitzendkrachten worden na enkele weken weer ontslagen, omdat ze te duur zijn om in dienst te nemen. De spreker pleit ervoor deze bedrijven onder druk te gaan zetten om de prestaties na te komen en de mensen die de bus graag willen bemannen ook de kans te geven dat te doen.

Gedeputeerde Schaddelee richt zich op de vragen die voorafgaand aan de vergadering zijn ingediend. Ook de gedeputeerde heeft zijn oor te luisteren gelegd bij de actievoerders.

De gedeputeerde kan inzage geven in de aantallen uitgevallen ritten. Jaarlijks ontvangen de Staten een trendrapportage over de uitvoering van het ov. Over het afgelopen half jaar was er een gemiddelde rituitval van 3,8%; dit is normaal gesproken circa 0,5%. De uitval is daarmee fors hoger. Vanaf het begin is de gedeputeerde in gesprek met Syntus hierover. Er is twee keer per jaar een bestuurlijk overleg, maar met een veel hogere frequentie is er ook ambtelijk overleg met de beide concessiehouders over in hoeverre de afspraken worden nagekomen. Op het moment dat dat niet het geval is, worden zij daarop aangesproken en wordt van hen geëist om alles te doen wat ze kunnen doen om de situatie te verbeteren. Als gevolg van corona ontstond een bijzondere situatie; het ziekteverzuim was, net als in veel andere organisaties, aanzienlijk hoger. Bij de concessiehouders is het personeelsbestand vergrijsd. Dat betekent dat deze problematiek harder toeslaat.

Er zijn twee varianten overwogen: of een boete of een korting op de subsidie. Er is gekeken naar korting op de subsidie. Een van de regels van het Rijk ten aanzien van de beschikbaarheidsvergoeding verbiedt eigenlijk om te korten op de subsidie. Vervolgens is er gekeken naar de mogelijkheid van het uitdelen van boetes. Met de vervoerders is nadrukkelijk gecommuniceerd dat deze optie wordt overwogen. Wel met de kanttekening dat de vervoerders nog een periode krijgen om de issues op te lossen. De reden dat deze boete op dit moment nog niet is uitgedeeld, heeft te maken met 1, de bijzondere omstandigheden als gevolg van corona en 2, omdat de provincie er vertrouwen in heeft dat de vervoerders zich stevig inspinnen om het personeelstekort op te lossen. De gedeputeerde heeft ook de signalen gehoord dat tijdelijke contracten niet worden omgezet in een definitief contract of dat mensen geen uitbreiding van hun contract kunnen krijgen. Dat soort signalen worden doorgegeven aan de vervoerder. Het is aan de vervoerders om daarover besluiten te nemen.

De rittijden worden met de reizigers gecommuniceerd middels de reisapps en dynamische informatieborden, maar sinds kort kan bij Syntus via een QR-code bij de haltes actuele reisinformatie worden opgevraagd. Dit wordt ook gedurende de nacht geactualiseerd.

De rituitval wordt meegenomen in de nieuwe concessienormen. Dat staat ook in de Nota van Uitgangspunten. Overigens is dit ook al in de huidige concessie opgenomen.

De heer Hazeleger dankt voor de snelle en goede beantwoording, maar mist de urgentie in de beantwoording door de gedeputeerde. De spreker is inhoudelijk nog niet tevreden over de lange periode die wordt genomen voordat er een boete wordt uitgedeeld. De spreker is van mening dat de provincie te vriendelijk is voor dit soort grote bedrijven die veel winst maken. De spreker vraagt de gedeputeerde te heroverwegen om sneller een boete op te leggen die duurder is dan de loonkosten om iemand in vaste dienst te nemen. De spreker benadrukt dat de huidige situatie een negatief effect heeft op het reizigersaantal in het ov en dat mensen vaker voor de auto zullen kiezen.

Mevrouw De Haan heeft van de buschauffeurs signalen opgevangen over agressiviteit van reizigers als gevolg van het uitvallen van ritten of omdat de bussen als gevolg van rituitval te vol zitten en er geen passagiers meer in kunnen stappen. De vraag is hoe het kan dat op een lijn bijvoorbeeld drie keer een rit uitvalt en op andere lijnen geen een. Waarom wordt daar geen spreiding toegepast? Dit doet geen goed aan de betrouwbaarheid van het ov.

Daarnaast geeft de spreker aan dat het voor ouderen lastig kan zijn om met QR-codes te werken. De vraag is hoe alle doelgroepen die van het ov gebruik willen maken, kunnen worden bereikt.

De ChristenUnie zal de overige vragen op een ander moment stellen.

Gedeputeerde Schaddelee is het eens met de analyse die dat dit issue zorgelijk is voor het functioneren van het totale ov-systeem. Dat is ook precies de reden waarom de provincie er bovenop zit.

De gedeputeerde is van mening dat de provincie niet te vriendelijk is richting de vervoerders en memoreert dat er in de verlenging van de concessies een maximale winstmarge is afgesproken. Daarmee zijn deze bedrijven niet te vergelijken met KLM of Schiphol: bedrijven die onderpresteren, maar toch hoge winsten maken.

Ten aanzien van de lange termijn voordat er een boete uitgedeeld kan worden, heeft te maken met de regels ten aanzien van de beschikbaarheidsvergoeding die tot eind 2022 loopt. Dat betekent dat het uitdelen van een boete de provincie meer geld kost dan dat het wat oplevert. Daarnaast is het de vraag of het zinvol is een boete uit te delen aan een bedrijf die al onder water staat. Eerder heeft de gedeputeerde aan aangegeven dat er met de vervoerders is gecommuniceerd dat een boete wordt overwogen.

De gedeputeerde neemt de vraag van de ChristenUnie ten aanzien van de QR-codes mee. Het is zinvol te kijken hoe ouderen en andere doelgroepen zo goed mogelijk bereikt kunnen worden. Ook neemt de gedeputeerde de vraag mee in de gesprekken met de vervoerders ten aanzien van het al dan niet spreiden van de uitval van ritten. Mogelijk is dit het gevolg van de complexiteit van de roosters. De gedeputeerde gaat ervan uit dat de vervoerders daar goed over nadenken, maar het heeft de aandacht van de provincie.

De heer Oude Wesselink trekt op basis van deze beantwoording zijn opwaardeverzoek voor agendapunt 14, Memo beperkte zomervakantiedienstregeling en mogelijke beperkte dienstregeling per september (PS2022MM40), in.

De heer Hazeleger heeft een rondvraag ingediend over de groene boa's en terreinbeheerders. Deze vraag behoeft geen toelichting.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat er op 6 juli geen overleg was met groene boa's en terreinbeheerders. Er was op die datum wel een bestuurlijk overleg met de korpsleiding van de politie Midden-Nederland en dat ging inderdaad over de groene boa's en over het functioneren van de terreinbeherende organisaties, met name ook over de Wet politiegegevens. Op basis van die wet moeten jaarlijks boa-werkgevers een interne audit doen en eens in de vier jaar moeten ze een externe audit doen of ze nog voldoen aan die Wet politiegegevens. Daarbij wordt er niet gekeken of een organisatie één boa in dienst heeft of 100.000. Dat betekent dat om aan de eisen van die wet te kunnen voldoen een organisatie een enorme werklast heeft als ze maar één boa in dienst hebben. Dit is het geval voor veel van landgoedeigenaren. In het overleg is de oproep gedaan om vanuit de terreinbeherende organisaties een brief te sturen aan de minister van Justitie en Veiligheid om dit aan te kaarten. De provincie zal dit oppakken. De verwachting is dat het concept in week 37 gereed is. Wanneer de brief wordt verstuurd, wordt de brief met de Staten gedeeld.

De heer Hazeleger vraagt het verslag hierop aan te passen.

De voorzitter zegt dit toe.

8. Grote projecten

Er zijn geen mededelingen.

9. [Statenvoorstel Zomernota 2022 \(PS2022PS16\)](#)

Eerste termijn commissie

De heer Bart geeft aan dat de inbreng namens GroenLinks tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september zal worden geleverd.

De heer De Jager heeft de volgende vragen en opmerkingen, mede in reactie op de antwoorden op de technische vragen die de VVD heeft gesteld:

- In de verantwoording staat de onderuitnutting centraal. In de beantwoording is te lezen dat er nog steeds te weinig capaciteit. Concreet zijn er op dit moment tien vacatures. Op het totale personeelsbestand is dit een beperkt aantal. Kan de gedeputeerde toelichten waarom dit aantal veel impact heeft of heeft er inmiddels een grote inhaalslag plaatsgevonden?
- De seinen van de beleidsdoelstellingen ten aanzien van het kwaliteitsnet goederenvervoer staan op groen. In de beantwoording is aangegeven dat de reden hiervoor is dat er geen plaatregelen gepland staan. De spreker

heeft de perceptie dat er bewust een beleidsdoelstelling rond dit thema is geformuleerd. Kan de gedeputeerde dit toelichten.

- Ten aanzien van de beleidsdoelstelling beheer en onderhoud voldoet de eigen ov-infrastructuur aan de gestelde kwaliteitseisen. In de beantwoording op de technische vraag staat dat het probleem van piepende trams wel degelijk aan deze beleidsdoelstelling is gerelateerd, maar ook deze staat op groen. Kan de gedeputeerde dit toelichten?
- In relatie tot de derving van opcenten voor elektrische auto's: wat gaat de provincie concreet doen om ook te voorzien in de behoefte van voldoende oplaadpunten als er steeds meer elektrische auto's komen?
- De laatste vraag betreft de NRU. De gereserveerde middelen ten behoeve van het verdiept aanleggen van de ongelijkvloerse kruisingen staan nu op een bestemmingsreserve meerjarige programma's en projecten. Het voorgestelde besluit is om dat over te hevelen naar het mobiliteitsprogramma. De vraag is of hiermee voldoende focus blijft op het belang van het verbeteren van de hele verkeerssituatie op de NRU in het totale verkeerssysteem van de provincie.

Mevrouw Van Ulzen heeft een vraag over de Zomernota, programma 4.2. Later in de vergadering komt de PlanMER en de Nota Reikwijdte in detailniveau aan de orde. Welk bedrag uit dit programma wordt hiervoor ingezet?

Mevrouw Bikker heeft in aanvulling op de vragen die in de commissie BEM zijn gesteld de volgende vraag. Bereikbaarheid en tevredenheid van de reizigers is een van de beleidsdoelen. Hoe verklaart de gedeputeerde, in het licht van dat er ten aanzien van de bereikbaarheid en het ov steken vallen, 3 miljoen euro vrijvalt?

De heer Kamp geeft aan dat een eventuele inbreng namens D66 tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september zal worden geleverd.

De heer Mulder complimenteert met de kwaliteit van deze Zomernota. Aanvullend vraagt de PvdA een toelichting op de volgende onderwerpen:

- De eerste betreft beleidsdoel 5.1 met de daaronder liggende meerjarendoelen. Er is bijna 37 miljoen euro begroot, tot en met mei is daarvan 9 miljoen euro ingevuld. De algemene verklaringen gaan met name over prijsstijgingen en vooral capaciteitsgebrek. Omdat het om grote bedragen gaat, vraagt de PvdA-fractie daar een nadere toelichting op.
- Beleidsdoel 5.3 betreft de fietsprogramma's. Hiervoor is 25,5 miljoen euro begroot en er is nog maar voor 7 miljoen euro ingevuld. De provincie schrijft geen uren in de programma's. De spreker verwacht dan ook dat de verschillen in werkelijkheid groter zijn wat nu uit de Zomernota blijkt. Kan de gedeputeerde nader duiden?

Mevrouw De Haan geeft aan dat een eventuele inbreng namens de ChristenUnie tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september zal worden geleverd.

De heer Ubaghs geeft aan dat een eventuele inbreng namens BVNL tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september zal worden geleverd. De punten ten aanzien van de RES'en komen bij het volgende agenda-punt aan de orde.

Mevrouw Keller geeft aan dat de bijdrage van Partij voor de Dieren tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september zal worden geleverd. Aanvullend heeft de spreker de volgende vragen:

- De subsidieregeling Klimaatbestendige Groene en Gezonde Steden en Dorpen blijkt een succes te zijn. Daarom vindt de Partij voor de Dieren het goed dat het subsidieplafond voor volgend jaar wordt verhoogd. De vraag is wel waarom er niet een deel van de aanvragen van dit jaar alsnog alvast toegekend kunnen worden als de subsidie toch volgend jaar verhoogd wordt.
- Op het gebied van bereikbaarheid, mobility, is te lezen dat op diverse plekken projecten vertraagd raken doordat er niet genoeg geschikt personeel voor te vinden is. In welke mate wordt erop geanticipeerd als dit de komende maanden ook niet gaat lukken? Kan dit betekenen dat sommige projecten zelfs helemaal geen doorgang kunnen vinden?

De heer Breur heeft de volgende vragen en opmerkingen:

- Op het gebied van bereikbaar is genoemd dat niet alle ambities gaan lukken. Dit associeert de spreker met een motie die de SP/Socialisten Utrecht bij de behandeling van de Kadernota hebben ingediend.
- De spreker pleit ervoor de drie miljoen die over lijkt te zijn in het openbaar vervoer specifiek te gebruiken voor versterking van ov.
- GS is voornemens met name de eigenaren van onroerend goed te ondersteunen bij de isolatie van woningen. De heer Breur pleit ervoor ook de huurders hierin mee te nemen.

De heer Van Rheenen memoreert dat de fractie van 50PLUS al vragen in de commissie BEM heeft gesteld. De inbreng namens de fractie zal tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september worden geleverd.

Gedeputeerde Schaddelee beantwoordt de vragen van de commissie in de eerste termijn.

Verscheidene fracties hebben vragen gesteld over de onderuitnutting. De tien vacatures, zoals genoemd door de VVD, zijn gerelateerd aan het programma Wegen. Hier werken honderd mensen. Dat betekent dat het aantal openstaande vacatures 10% is en daarmee een substantieel percentage. In de commissie BEM is door gedeputeerde Strijk toegezegd de Staten middels een memo in brede zin te informeren over de aanpak van de capaciteitsproblemen.

De VVD heeft twee vragen gesteld over beleidsdoelen die op groen staan. In de Zomernota wordt gerapporteerd over activiteiten, over of deze al dan niet zijn gedaan. De seinen staan op groen, omdat de voorgenomen activiteiten rond het goederenvervoer en rond de ov-infra zijn gedaan. Datzelfde geldt voor het kwaliteitsnet goederenvervoer.

De heer De Jager concludeert dat het college stuurt op een inspanningsverplichting, maar het is voorstelbaar dat inwoners toch vooral belang hebben bij het aangaan van een resultaatsverplichting. Het voorstel is in de commissie BEM te bespreken wat de Staten graag gerapporteerd zien in de Zomernota. Ten aanzien van het kwaliteitsnet goederenvervoer is in de beantwoording aangegeven dat er geen maatregelen gepland stonden.

Gedeputeerde Schaddelee zal dit nagaan en hier schriftelijk op terugkomen. Het college stuurt niet alleen maar op inspanning, maar ook op resultaat. Eerder noemde de gedeputeerde al de piepende tram. In de Zomernota echter wordt gerapporteerd op inspanning en niet op resultaat. Wel wordt dit op onderdelen genoemd in de begeleidende tekst.

De gedeputeerde is van mening dat er voldoende ingezet wordt op laadinfra voor elektrische auto's. De provincie heeft zich de afgelopen jaren ingespannen om laadinfra te realiseren, met name omdat de markt zelf het niet oppakte. Het was ook een nieuw product. Het is goed als de overheid innovaties stimuleert. Voorheen werden er subsidies verleend, maar dat gebeurt niet meer. De provincie heeft ook geconcludeerd dat er inmiddels een goede markt is voor laadpalen en dat de provincie het plaatsen van laadpalen los kan laten. In IPO-verband zet de gedeputeerde zich in om ook landelijk in een werkgroep met elkaar te spreken over hoe de infra die daarachter ligt, functioneert. Denk hierbij aan voldoende stroom en fiscale maatregelen om het elektrisch rijden te stimuleren. De gedeputeerde stelt voor de Staten breder te informeren over de inspanningen van de provincie op dit onderwerp. Het haakt ook aan de regionale mobiliteitsplannen, de vertaling van de klimaatakkoorden, waar de komende maanden mee gestart zal worden. Elektrisch rijden heeft hier een prominente plaats in.

De heer De Jager is positief over de laatste opmerking. De spreker geeft aan behoefte te hebben om geïnformeerd te worden over de ontwikkeling van de laadinfra in samenhang met de toename van het aantal elektrische auto's. Dit is met name van belang omdat de plaatsing van laadinfra nu primair bij de markt ligt.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat deze vraag raakt aan het pakket van congestiemaatregelen. In zijn beantwoording zal gedeputeerde Van Essen dit onderwerp meenemen.

De heer Van Rheenen geeft aan dat in de leeswijzer van de Zomernota wordt gesproken over realisatie en financiële verantwoording. Dit is wat anders dan inspanning.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat het gaat om realisatie van maatregelen en welke inspanning dat vraagt. Het achterliggende doel is bijvoorbeeld dat er geen negatieve bijdrage wordt geleverd aan de leefbaarheid in IJsselstein. Dit is niet als zodanig als doel gekwantificeerd in de begroting en wordt dus ook niet gerapporteerd in de Zomernota. Wanneer voorgenomen activiteiten zijn uitgevoerd, staat voor dat onderdeel het sein op groen.

De heer Van Rheenen geeft aan dat het woord 'inspanning' niet terugkomt in de leeswijzer.

Gedeputeerde Schaddelee memoreert de vraag over in hoeverre er resultaten of inspanningen worden gerapporteerd. In de Zomernota wordt er gerapporteerd over de onderliggende activiteiten.

De gedeputeerde vervolgt met de vraag over de overheveling van de reserve vanuit de NRU. De plannen zoals die er lagen vanuit de gemeente staan even on hold in de zin dat de gedeputeerde op dit moment niet kan voorzien dat de provincie hier de komende twee, drie jaar geld op zal uitgeven. Dat maakt dat dit geld conform de interne boekhoudkundige regels verhuist van een bestemmingsreserve naar de wat meer algemene mobiliteitsreserve. Tegelijkertijd is de provincie nog steeds met de gemeente in gesprek over de NRU, waarbij het initiatief bij de gemeente ligt. Het is een gemeentelijk project met duidelijke provinciale belangen en overigens ook rijksbelangen. De verantwoordelijke wethouder van de gemeente Utrecht informeert het Rijk en de provincie over de ontwikkelingen. De laatste keer is al enige tijd geleden. Hieruit bleek dat de gemeente Utrecht het ook niet zo goed wist. De provincie heeft over twee, drie jaar weer groot onderhoud in de planning staan van het provinciale deel van het verlengde deel van de NRU. Het is daarom voor de provincie van belang om op de hoogte gehouden te worden van de recente ontwikkelingen.

De heer De Jager vraagt of de provincie het oplossen van de doorstroomproblematiek van de NRU in het kader van het bredere verkeersvraagstuk, waar de provincie met de groei van de metropoolregio Utrecht mee te maken heeft, voldoende in beeld heeft. De spreker vraagt een harde toezegging dat dat belang, zoals oorspronkelijk bedoeld, nog steeds voorop staat en dat deze technische verschuiving van de financiële middelen niet die focus verlegt.

Gedeputeerde Schaddelee zegt toe daar voldoende bovenop te blijven zitten. In de terugkoppeling aan de Staten rond het regionale alternatief voor de verbreding van de Ring Utrecht zal de NRU ook worden meegenomen.

Gedeputeerde Schaddelee geeft aan dat de drie miljoen euro vrijval niet gaat over vrijval binnen de concessies, maar op infrastructuurelementen. Daar zit wat vertraging in. Dat betekent dat het geld niet zomaar naar de concessies kan. Die hebben in principe ook voldoende financiën voor dit jaar, ook in combinatie met de rijkssteun. Het geld is op een later moment nodig om maatregelen te kunnen nemen waar nu wat vertraging op zit. Dat gaat met name over de ov-doorstroming. Dat zijn vaak aanvragen die vanuit gemeenten moeten komen. De provincie is met gemeenten in gesprek om te zorgen dat gemeenten zoveel mogelijk daarvan aanvragen, want daar heeft iedereen baat bij. De praktijk leert dat daar wel soms wat vertraging op zit.

Mevrouw Bikker vraagt of het klopt dat deze drie miljoen euro specifiek voor gemeenten – en niet voor het college – is bedoeld om deze problematiek op te lossen.

Gedeputeerde Schaddelee bevestigt dat dit subsidies aan gemeenten betreft om de ov-doorstroming op wegen te verbeteren. Dit slaat los van de personele problemen; deze problemen hebben ook geen financiële achtergrond in die zin.

De gedeputeerde vervolgt met de vragen gesteld door de PvdA. De fractie stelt terecht vragen over het tijdspad van de beleidsdoelen 5.1 en 5.3. De gedeputeerde merkt op dat infrastructurele werkzaamheden geen vast ritme kennen. De meeste projectkosten worden in de periode april tot november gemaakt. De facturering door de aannemers vindt op een later moment plaats; soms zelfs een jaar later.

Ten aanzien van de fietsprogramma's geeft de gedeputeerde aan dat de achterstand niet zo groot is en dat er via de slotwijziging nog mutaties plaats zullen vinden. De gedeputeerde spant zich in het budget zoveel mogelijk te gebruiken.

De heer Mulder benadrukt het belang van het zoveel mogelijk beperken van een onderbesteding en dat de fractie goed de ontwikkelingen zal volgen. Mocht er het komende jaar weer een onderbesteding te zien zijn, zal de PvdA om een concretere invulling vragen.

Aanvullend vraagt de spreker of ervan uitgegaan mag worden dat de veiligheid aan de infrastructuur en de fietsroutes absolute prioriteit hebben in de afwikkeling van de werkzaamheden.

Gedeputeerde Schaddelee bevestigt dat veiligheid de absolute prioriteit heeft, maar dat hij dit niet kan garanderen: er zijn situaties denkbaar dat veiligheidsmaatregelen vertraging oplopen.

Gedeputeerde Van Essen beantwoordt de vragen van de commissie in de eerste termijn.

De gedeputeerde geeft aan dat voor wat betreft de laadinfrastructuur wordt samengewerkt met de regio Amsterdam, de MRAE (MRA-Elektrisch). Dit is onderdeel van de uitvoering van afspraken uit het Klimaatakkoord. De gedeputeerde zal de Staten op korte termijn een update sturen over de ontwikkelingen.

Een andere vraag betrof de Nota Reikwijdte Detailniveau voor een eventuele PlanMER en waar dit uit gedekt wordt. Dit betreft beleidsdoel 4.2. De financiële omvang is nog niet bekend, maar het wordt hieruit betaald.

De vraag van Partij voor de Dieren over de klimaatbestendige, groene en gezonde steden dorpen valt onder het Programma Bodem en water, beleidsdoel 3.1. Dit onderwerp valt onder de portefeuille van gedeputeerde Sterk. De vraag zal worden doorgeleid en gedeputeerde Sterk zal hier schriftelijk op terugkomen.

De gedeputeerde onderstreept de oproep van de SP/Socialisten Utrecht om ook de huurwoningen te betrekken in de energiebesparende maatregelen. Er is veel aanbod en maatregelen vanuit het Rijk beschikbaar, met name voor sociale huurwoningen, en ook zijn er afspraken met corporaties daarover gemaakt. De provincie is ook aan het kijken of er vanuit de provincie een additionele bijdrage mogelijk is om de verduurzaming van deze woningen te versnellen.

Gedeputeerde Van Muilekom beantwoordt de vragen van de commissie in de eerste termijn.

De gedeputeerde geeft aan dat er heel veel aanvragen zijn op het gebied van de subsidieregeling klimaatbestendige steden en dorpen. Dat is positief. Het punt is dat het plafond opgehoogd moet worden, ook voor activiteiten die in 2022 worden uitgevoerd. Dit is een formeel besluit. Vervolgens moeten mensen weer geïnformeerd worden dat zij een aanvraag in kunnen dienen. Dit kost tijd. Dat betekent dat de procedure niet in 2022 afgerond kan worden en dat mensen begin 2023 een aanvraag kunnen dienen.

De voorzitter constateert dat het agendapunt voldoende is besproken.

10. Statenvoorstel Tussenbalans Regionale Energie Strategieën (PS2022MM46)

Voor dit agendapunt hebben zich dertien sprekers aangemeld. De sprekers zijn verdeeld in twee blokken. De commissie krijgt de gelegenheid per blok vragen te stellen aan de sprekers.

Als eerste spreekt de heer Hordijk namens het bestuur van de Energiecoöperatie Woerden Energie in. De coöperatie is positief dat de gemeente Woerden een ambitieuze doelstelling heeft om in 2030 tussen de 118 en 138 gigawattuur aan duurzame energie op te wekken. Woerden wil vol inzetten om 30%-40% hiervan met zon op dak stond, zon op erf en met boerderijwindmolens mogelijk te maken. Ook is de coöperatie positief dat Woerden heeft besloten om minimaal 50% van de grootschalige energieprojecten in eigendom aan de inwoners te geven. Het is wel de vraag of dit toereikend is en of de besluiten praktisch uitvoerbaar en financieel haalbaar zijn. De coöperatie is van mening dat er teveel wordt verwacht van deze kleinschalige projecten. Daarnaast bemoeilijkt de netcongestie de aansluiting van zonne-energieprojecten. De verwachting is dat er een sterke toename van het elektriciteitsverbruik voor elektrische auto's en warmtepompen te zien zal zijn. Woerden zet in op circa 70% opwek met zonne-energie. Daardoor blijft het aandeel van winst met deze aanpak te beperkt. Om aan de afspraken van de drie RES-regio's te voldoen, zal in 2030 70% van het totale stroomverbruik moeten bestaan uit duurzame Energie. Niet alles hoeft lokaal geproduceerd te worden. Een deel komt van wind op zee. 30% komt voor rekening van het lokaal opwekken van duurzame stroom. Concreet komt dit neer op een invulling van tenminste 160 gigawattuur per jaar. De helft daarvan kan met klein- en grootschalige zonne-energieprojecten goed worden gerealiseerd. Het kan niet anders dan dat de andere helft door opwek van windenergie plaats moet vinden, teneinde het haalbaar en voor iedereen betaalbaar te kunnen maken. Het is bekend dat met wind op land veel voordeel te behalen valt: de energieprijzen met wind is goedkoop; de investeringen voor wind zijn in verhouding veel lager dan voor een zonproject. Ook nemen de windmolens nauwelijks ruimte in beslag en kan de stroom worden terug geleverd op het energienetwerk. Daarnaast vindt de coöperatie het belangrijk om een deel van de opbrengst uit windenergie te kunnen besteden aan het terugdringen van energiearmoede en het steunen van de voedselbank. Woerden Energie vindt het belangrijk om een bijdrage te kunnen leveren aan de uitvoering van de lokale energietransitie. Om dit te bereiken hebben is de medewerking van de gemeente nodig. De energiecoöperatie roept de provincie op haar rol te pakken bij het realiseren van de doelen van de drie Utrechtse RES-regio's, met daarbij speciale aandacht voor wind.

De heer Sielcken spreekt in namens het bestuur van de Windenergiecoöperatie Windkracht Eemland op het voornemen van de provincie Utrecht om meer windenergieprojecten te realiseren en daarmee, conform afspraak, de opwarming van

de aarde te beperken. Windkracht Eemland uit de regio Amersfoort is een burgerinitiatief dat graag wil meedenken en meewerken om op een verantwoorde manier windenergieprojecten tot stand te brengen. Op 22 september wordt de coöperatie officieel opgericht. De inspreker ziet dat veel inwoners zich verantwoordelijk voelen om de CO₂-uitstoot te beperken en daar concreet aan mee willen werken.

Een belangrijk uitgangspunt van de coöperatie is het vergroten van het maatschappelijk eigendom in windenergieprojecten in de regio Amersfoort. Daarbij de coöperatie onder andere samenwerken met lokale energiecoöperaties en proberen een breder draagvlak te krijgen waar nu vooral het tegengeluid overheerst als het om windturbines gaat. Windkracht Eemland is blij met het voorstel van de gedeputeerde dat de gemeenten stimuleert en aanspoort om te kijken naar waar opwekking van windenergie in de regio mogelijk is, waarbij het noodzakelijk is te kijken naar de effecten op leefbaarheid en natuur. Deze moeten verantwoord zijn, maar dat staat los van het esthetische vraagstuk. De locatie Vlasakers tussen Amersfoort en Soest is daarvan een goed voorbeeld. Het is nog niet duidelijk of daar windenergie mogelijk is, maar er wordt in ieder geval serieus naar gekeken. De coöperatie is van mening dat dat meer zou moeten gebeuren. De heer Sielcken spreekt de hoop uit dat de gemeenten deze duurzaamheidshandschoenen van de provincie wil oppakken.

In de planfase zal de coöperatie de verschillende aspecten van windenergie naar voren brengen voor een evenwichtige afweging en in de realisatiefase brengt de coöperatie voor de financiering haar maatschappelijk kapitaal in in het windproject. Daarmee komt tijdens de exploitatiefase haar aandeel in de windopbrengst beschikbaar voor de coöperatie. De leden beslissen over de aanwending van dat rendement, bijvoorbeeld in nieuwe windprojecten of in gemeenschapsdoelen. Windkracht Eemland hoopt dat gemeenten in de regio Amersfoort, aangespoord door de actie van de provincie, aan de slag gaat met te kijken waar windenergie mogelijk wel kan. De coöperatie zal haar best doen maatschappelijk draagvlak te genereren en zo invulling te geven aan het door de politiek zo gewenste maatschappelijk eigenaarschap en de vruchten van de energieopwekking door wind. Wind is namelijk gratis.

De heer Ritsema spreekt in namens NMU. Uit de tussenbalans blijkt glashelder dat windenergie noodzakelijk is om de doelen te behalen. Windenergie is nodig om de klimaatcrisis te bestrijden, om de energierekening omlaag te brengen, om voldoende stroom te hebben voor de groeiende elektriciteitsbehoefte en om onafhankelijk te worden van Russisch gas. De urgentie is nog nooit zo groot geweest. De NMU is dan ook blij dat Gedeputeerde Staten Utrechtse gemeenten aanmoedigt om met meer concrete windplannen te komen. En GS kondigt ook aan dat ze, indien nodig, bereid is zelf de regie over te nemen. De heer Ritsema spreekt de hoop uit dat het niet zover hoeft te komen en dat de gemeenten zelf aan de slag gaan. Ze hebben daar nog tot 1 december de tijd voor.

De NMU is positief over het besluit van GS om geen potentiële onderzoeksgebieden in kwetsbare natuur en landschappen op te nemen. De NMU ziet nog wel een paar mogelijkheden voor aanscherpingen op dit punt. De NMU heeft daarover met andere natuur- en milieuorganisaties gezamenlijk een brief verstuurd. Deze brief is met de Staten gedeeld. GS heeft deze brief ook ondertekend.

Naast steun van burgers zijn er ook burgers in de provincie die zich zorgen maken over windenergie. De NMU neemt deze zorg serieus. De NMU spant zich dagelijks in om te werken aan het vergroten van het vertrouwen van de inwoners in die duurzame energieprojecten. De ervaring is dat die duurzame energieprojecten, waaronder windmolens, op veel meer instemming kunnen rekenen als ze op natuurinclusieve wijze en in co-creatie met de lokale gemeenschap worden ontwikkeld. De inspreker is van mening dat die mogelijkheden er in Utrecht ook volop zijn, want er zijn heel veel burgerinitiatieven. De NMU is ook van mening dat door lokaal eigendom en de lokale en ecologische meerwaarde centraal te stellen een bijdrage geleverd kan worden aan de bloei van lokale gemeenschappen. Hiervan zijn ook al concrete voorbeelden. Deze liggen buiten de provincie Utrecht, maar de inspreker pleit ervoor dergelijke projecten ook in de provincie Utrecht te starten. Deze projecten worden onder andere in Arnhem, Deil, Geldermalsen, Nijmegen en Krammer (Zeeland) gedaan. Dit zijn molens die heel veel meerwaarde opleveren voor de lokale gemeenschap; zelfs zodanig dat ze niet meer windmolens worden genoemd, maar winstmolens.

NMU onderschrijft het voornemen van GS van 50% lokaal eigendom, maar dat is nog maar een streven. Wat de NMU betreft zou dat best wat harder mogen zijn: eerder een randvoorwaarde of zelfs een verplichting. De NMU zou graag zien dat bij de ontwikkeling van windmolens voorrang wordt gegeven aan burgerinitiatieven die ervoor zorgen dat omwonenden in financiële zin van de windmolens profiteren. De NMU wil graag meewerken. De NMU heeft ervaring met het begeleiden van dit soort projecten. De NMU stelt zich graag ter beschikking om hierbij te ondersteunen. Dat kunnen gemeentes en de provincie zijn, maar ook burgerinitiatieven.

De Staten hebben in het verleden – onder andere bij de vaststelling van de Omgevingsverordening – reeds aangegeven dat de provincie Utrecht bereid is om in te grijpen indien de energietransitie te langzaam verloopt. Het is nu tijd om de daad bij het woord te voegen. De vergunningen voor de projecten die moeten leiden tot het halen van de RES-doelen moeten uiterlijk in 2025 zijn verleend. Die datum wordt met het huidige tempo bij lange niet gehaald. Daarom roepen de NMU de Staten op standvastig te zijn en de voorstellen die GS In de tussenbalans RES voor meer windenergie in de provincie Utrecht doet volop te steunen.

Mevrouw Swellengrebel spreekt in namens een grote groep mensen die petities hebben ondertekend van Windalarm. Windalarm is voorstander van een versnelde energietransitie, maar dan wel op een duurzame en rechtvaardige manier, uitgaand van het belang van klimaat, burgers en natuur in plaats van uit te gaan van het financiële belang van ondernemers. De inspreker neemt de Staten mee in hoe de democratie op dit moment verwordt tot een lobbycratie als Statenleden niet heel alert blijven. Een korte voorgeschiedenis. Na het energieakkoord van 2013 is er in 2015 het Klimaatakkoord van Parijs. Bijna de hele wereld is zich bewust van het klimaatprobleem, maar wind op zee is nog duur en men is bang voor ecologische schade. Dus gemeenten en provincies willen hun uiterste best doen om zelf alle benodigde energie binnen hun grenzen op te wekken. Op dat moment is dat een heel goed voornemen. Ook in 2015 richtten ondernemers in de duurzame energie een branchevereniging op: de NVDE, de Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie. Een naam die heel nobel klinkt, maar in feite is het een club die belangen van ondernemers behartigt, zo geeft de inspreker aan. Ze kopen Olaf van der Gaag weg bij Natuur en Milieu. Hij heeft niet alleen een netwerk in de wereld van natuurbescherming, maar werkte daarvoor als ondersteuner van de Tweede Kamerfractie van GroenLinks. Hij is dus afkomstig uit de onverdachte groene milieuhoek, maar gaat nu dus ondernemersbelangen behartigen. Dat zou een win-winsituatie kunnen zijn, maar anno 2022 niet meer, want de wereld is veranderd. In 2019 blijkt wind op zee niet alleen de goedkoopste vorm, maar is deze ook nog positief voor de biodiversiteit op zee. Maar Natuur en Milieu en de NVDE slaan de handen ineen. Natuur en Milieu vanuit ideologische motieven – burgers moeten er ook aan kunnen verdienen – en de NVDE in het belang van die leden die alleen in staat zijn windmolens en zonnenvelden op land te maken. Het resultaat is het klimaatakkoord: 35 terawattuur grootschalig op land en de rest op zee, tenzij het echt niet anders kan. Tot op heden heeft de overheid nog nooit laten onderzoeken of het verder ook kan zonder verder wind op land en zon op veld. Voor die 35 terawattuur start het RES-proces. De gemeenten zijn nog steeds zo gemotiveerd dat veel regio's meteen al het conceptbod verhogen: de RES Amersfoort van 200 miljoen naar 500 miljoen kilowattuur. Al die boden opgeteld is veel meer dan 35 terawattuur. Vervolgens blijkt dat de overheid niet voldoende oog heeft voor de veiligheid van haar burgers. Hiervoor verwijst de inspreker naar de situatie in Groningen. De geluidsnorm voor windturbines blijkt op verzoek van de politiek hoger gesteld te zijn dan oorspronkelijk door TNO en het RIVM werd geadviseerd. Sindsdien verdedigt het RIVM deze nieuwe norm.

Om te begrijpen hoe de lobbycratie nu in 2022 werkt, verwijst de inspreker naar het rapport van Windalarm. Daarin is te lezen dat het met gemak kan: wind op zee en zon op dak. Op basis van onder meer hetzelfde TNO-onderzoek waar de werkgroep Extra Opdrachten zich op baseerde, blijkt dat er veel meer mogelijkheden zijn, ook voor 100% fossielvrije energie in 2040 zonder extra wind op land of zon op veld, na die 35 terawattuur. Het voorliggende statenvoorstel stelt dat de boden van de drie RES'en niet tijdig zullen worden gehaald, maar wat betreft de landelijke opdrachten hoeft dat ook helemaal niet. De doelen worden met de SDE-ronde van dit jaar overschreden. Investeerders kozen voor de gunstigste plekken. Dat die doelen nu gehaald worden zonder veel projecten in provincies als Utrecht of Gelderland is dus helemaal geen schande. Het waait hier veel minder en de landschappen zijn kleinschaliger en dichter bevolkt. De provincie Utrecht heeft nog steeds als beleid om binnen haar grenzen alle benodigde energie zelf op te wekken en dan liefst ook nog in de ideale zon-windverhouding. Daarmee negeert de provincie de grootschalige oplossingen. De inspreker pleit ervoor voor het mondiale probleem tenminste naar het landelijke niveau te kijken. Landelijk wil men klimaatneutraal worden, niet per se energieneutraal. Nu 75% van de energie van zee gaat komen, moet er op land dus alleen nog maar zonne-energie worden opgewekt. Op daken en langs infrastructuur is er nog genoeg ruimte, is Windalarm van mening. Daarnaast stelt de inspreker dat in provincies als Utrecht met weinig wind elke windmolen extra alleen maar meer CO₂-uitstoot betekent, omdat er meer regelbaar vermogen nodig is voor al die uren dat het hier niet of minder waait dan op zee. Dat gaat voorlopig nog met gas en kolen of met dure accu's. 100% duurzame energie in 2040, dat kan zonder extra wind op land of zon op veld.

Mevrouw Verhaar spreekt in namens Energiecoöperatie Veenwind, gevestigd in de gemeente De Ronde Venen. In 2016 had deze gemeente grote ambities en wilde zij in 2040 klimaatneutraal zijn. Dat ging niet alleen om groene elektriciteit,

maar ook om het geleidelijk afschaffen van het gebruik van aardgas in de gebouwde omgeving en van fossiele brandstoffen van mobiliteit. Nu liggen de kaarten heel anders. De gemeenteraad heeft vorig jaar na stevige debatten besloten dat er geen windmolens in de gemeente mogen komen. Sterker nog: de Raad vindt deze zelfs ongewenst bij de buurgemeenten. Zonnevelden zijn wel toegestaan, maar het proces om binnen zoekgebieden concrete locaties aan te wijzen, verloopt bijzonder traag. Dan blijven eigenlijk slechts zonnepanelen op daken over. Op deze manier zal de doelstelling niet worden gehaald. De ambitie van de huidige gemeenteraad en van het zittende college is dus nul.

Toen de provincie op 7 juli aankondigde dat Gedeputeerde Staten overwegen windlocaties aan te wijzen als de gemeenten niet in actie komen, kwam gemeente De Ronde Venen onmiddellijk met het bericht dat zij de plannen niet wil wijzigen en geen gehoor zal geven aan de oproep van de provincie. Sterker nog: gemeente De Ronde Venen wil zich actief verzetten tegen eventuele stappen van de provincie om windmolens in De Ronde Venen te plaatsen. Veenwind is geschrokken van de reactie van de gemeente, zeker gezien het feit dat het klimaat steeds sneller verandert.

De productie van groene stroom is relatief simpel. Daar bestaan bewezen technieken voor. Daar kan vandaag al mee worden begonnen. Voor de complexe vraagstukken, zoals warmtetransitie en verduurzaming van de industrie, is meer tijd nodig. Maar dat moet geen reden zijn om de productie van groene stroom ook maar naar de toekomst te verschuiven. Daarnaast zijn de energieprijzen enorm gestegen door de oorlog in Oekraïne en wil men geen Russisch gas meer.

De netcongestie van TenneT en Stedin wordt alleen maar groter als er uitsluitend zonne-energie wordt geproduceerd. De productie van windenergie is hard nodig, want zon en wind zijn juist complementair. Zij vullen elkaar over de seizoenen heen mooi aan. Er is snel veel windenergie nodig en Veenwind wil dat gemeenten De Ronde Venen haar steentje bijdraagt in plaats van dwarsligt. Er is geen tijd meer voor het 'not in my backyard'-argument.

Veenwind vindt het dan ook zeer terecht dat de provincie nu de gemeenten oproept om in actie te komen en de coöperatie waardeert de daadkracht en de vooruitziende blik van de provincie zeer. Veenwind ondersteunt het voorstel van Gedeputeerde Staten van harte en staat klaar om in gesprek te gaan met omwonenden en te zorgen voor 50% lokale participatie. Want voor de burgerparticipatie is Veenwind immers In het leven geroepen.

De heer Rodenburg spreekt in namens Energiecoöperatie De Knotwilg UA. De Knotwilg is al jarenlang actief in de Vijfheerenlanden en Alblasserwaard. Het doel is om samen met de leden en andere inwoners energie te besparen – dat is immers het meest belangrijk – en schone energie op te wekken met behulp van onder meer windmolens. Windenergie is onmisbaar om de gestelde klimaatdoelen te behalen, zo stelt de inspreker. Daar kan in Vijfheerenlanden op korte termijn grote stappen mee worden gezet. Energiecoöperatie De Knotwilg heeft samen met een professionele ontwikkelaar een goede locatie voor windenergie gevonden in Vijfheerenlanden. Deze locatie ligt langs de A2 tussen Vianen en Zijderveld. Dus het verkeerslawaai zal overheersen boven het windlawaai. In het voorliggende voorstel gaat het om zoeklocatie 41 op bladzij 22 van bijlage 8, potentiële zoekgebieden windenergie provincie Utrecht. Dit is een concreet project waar goede resultaten behaald kunnen worden samen met de inwoners. Met een windpark op deze locatie blijft de lokale energievoorziening in eigen handen, zodat de afhankelijkheid een multinational of het buitenland stopt. Inwoners kunnen mede-eigenaar worden van het windpark, waarmee ze betrokken zijn en zekerheid hebben over hun energierekening op de lange termijn. De energicoöperatie heeft geen winstoogmerk. Het geld dat overblijft komt ten goede aan de gemeenschap en voor de financiering van andere duurzame zaken.

De energicoöperatie heeft al in een vroeg stadium met de inwoners van Zijderveld en de gemeente Vijfheerenlanden gesproken over het plan. Bij de gemeente is in 2019 een verzoek gedaan om mee te werken aan windenergie op deze locatie. Dat verzoek ligt er nog steeds. Onderzoek onder de inwoners van de gemeente Vijfheerenlanden wijst uit dat er zeker draagvlak is, vooral bij de jongere generaties die moeten dealen met de gevolgen van de klimaatcrisis. Uiteraard zijn er ook tegenstanders. De energicoöperatie is al in gesprek met de inwoners en de andere directbetrokkenen om tot een aanvaardbaar plan te komen voor zoveel mogelijk omwonenden. Het is de ambitie hiermee verder te gaan.

Energiecoöperatie De Knotwilg vraagt de Staten in te stemmen met het voorstel Tussenbalans regionale energiestrategieën, de gemeente voortvarend te manen dat zij doorpakken met de uitvoering van de RES, zelf direct te starten met projectbesluiten om zo de gemeente te laten zien dat er actie genomen moet worden en een locatie voor windenergie aan te wijzen, zoals tussen Vianen en Zijderveld, om daar concreet mee aan de slag te gaan. Er gaat kostbare tijd verloren, doordat gemeenten uit angst voor de publieke opinie geen besluiten durven te nemen,

waardoor duurzame energieprojecten verzanden. Dit is voor de toekomst van de aarde en de kinderen een slechte zaak. De heer Rodenburg spreekt de hoop uit dat de Staten kunnen helpen om de vastgelopen motor weer draaiende te krijgen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen aan de eerste zes sprekers. De commissieleden danken de sprekers voor hun betoog.

De heer Bart vraagt de heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg UA) hoelang de coöperatie inmiddels bezig is met de genoemde locatie. En wat zijn de argumenten van de gemeente om bij zo'n geschikte locatie uiteindelijk niet mee te gaan?

Mevrouw Van Ulzen worstelt met de vraag in hoeverre er voorbijgegaan wordt aan het democratisch principe wanneer gemeenten – gemeenteraden zijn democratisch gekozen gremia – worden gedwongen windlocaties aan te wijzen. De VVD stelt deze vraag aan een van de coöperaties: de heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg UA).

Mevrouw De Boer benadrukt dat in het kader van het democratisch gehalte het niet altijd zo is dat de grootste partij in een gemeenteraad de meerderheid van de bevolking vertegenwoordigt.

De heer De Harder heeft vragen aan twee sprekers

De heer Ritsema (NMU):

- Er wordt gevraagd om een aantal locaties uit te sluiten. Er volgt nog een weging via MER-procedures. Is het niet verstandig dit proces eerst af te wachten?
- Het voorstel is het 50% lokaal eigendom zelfs te verplichten. Is daar juridisch ruimte voor? Zijn hier voorbeelden van bekend?

Mevrouw Swellengrebel (Windalarm):

- Windalarm pleit voor veel zon op dak. Is Windalarm van mening dat dit nu nog te weinig gebeurt? Wat kan de provincie doen om dit te versnellen, kijkend naar de tussenbalans die voorligt?
- De spreker kan niet beoordelen in hoeverre een grote inzet op zon op dak mogelijk is. De spreker is van mening dat als iets kan, dat niet altijd betekent dat het ook gaat lukken. Is het daarom niet verstandig om op verschillende vormen van opwek in te zetten en zo de kans op winst te maximaliseren?

Mevrouw Bikker heeft de volgende vragen.

De heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg) en de heer Sielcken (Energiecoöperatie Windkracht Eemland):

- De NMU sprak al over winstmolens. In hoeverre is er draagvlak? In hoeverre profiteren inwoners daadwerkelijk van de opgewekte energie en de mogelijke winsten die daar worden gemaakt; of gaat dit naar slechts een paar grote partijen? In het eerste geval ontstaat er namelijk een wederkerige relatie. Dit komt ten goede aan het draagvlak.

De heer Ritsema (NMU):

- De heer Ritsema heeft in een eerder gesprek met het CDA aangegeven dit punt te herkennen. In hoeverre ziet de spreker een rol voor de NMU om het lokaal eigenaarschap te stimuleren?

De heer Hazeleger sluit zich aan bij de vragen van het CDA en heeft daarnaast nog enkele vragen.

De heer Sielcken (Energiecoöperatie Windkracht Eemland):

- De spreker noemde het woord draagvlak. De vraag aan hem is of hij denkt dat de positie die GS nu inneemt om al te werken aan een projectbesluit helpt om draagvlak te creëren?

Mevrouw Swellengrebel (Windalarm):

- De spreker noemde het woord 'lobbycratie'. De spreker vindt dit een sterk punt. Daarom is het ook van belang om te weten welke partijen/mensen in de coöperatie zitten. Speelt lobbycratie ook, naar de mening van de spreker, wanneer er 50% lokaal eigenaarschap is?

De heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg):

- De spreker stelt dat er draagvlak is voor het plan bij de snelweg bij Zijderveld. De website van Tegenwind Zijderveld laat een ander geluid zien. Uit het verhaal van de spreker werd het draagvlak nog niet voldoende concreet.

De heer Overkleeft heeft een vraag voor mevrouw Verhaar (Energiecoöperatie Veenwind). Voelt de inspreker zich voldoende geruggensteund door de provincie of is er voor de provincie een sterkere rol weggelegd als het gaat om lokaal eigendom? Welke zaken zouden dit kunnen zijn?

De heer Van Rheenen heeft de volgende vragen:

De heer Hordijk (Energiecoöperatie Woerden Energie):

- De inspreker geeft een uitgebreide omschrijving van de stand van zaken. Welke concrete vraag of opmerking heeft de coöperatie aan de commissie?

De heer Ritsema (NMU):

- Wat is de meerwaarde voor de lokale gemeenschap? Kan de inspreker concrete voorbeelden noemen?
- De inspreker gaf aan dat omwonenden in financiële zin mee kunnen profiteren. 50PLUS vraagt om een nadere duiding in combinatie met het draagvlak: is het draagvlak hoger naarmate omwonenden financieel mee kunnen profiteren?

Mevrouw Swellengrebel (Windalarm):

- 50PLUS complimenteert de inspreker met haar betoog. De fractie is benieuwd naar de reactie van de gedeputeerde op de stelling dat de inzet op land niet meer nodig is, omdat met de inzet op zee al wordt voldaan aan de doelstelling.

Mevrouw Verhaar (Energiecoöperatie Veenwind):

- De besluiten van de gemeente De Ronde Venen zijn democratisch genomen. Is de inspreker van mening dat dit terzijde geschoven moet worden? Wat is de reactie van de gemeenteraad geweest op haar inbreng?

De heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg):

- De perceptie is dat er inmiddels windmolens staan op de locatie langs de A2 tussen Vianen en Zijderveld. Wat is de reactie van de gemeenteraad geweest op de plannen uit 2019?

De insprekers krijgen de gelegenheid om de vragen vanuit de commissie te beantwoorden.

De heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg UA) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld.

- De gemeente Vijfheerenlanden heeft in de afgelopen drie jaar meerdere keer gepoogd het voorstel van De Knotwilg te agenderen, maar de wethouder schatte in dat er geen meerderheid was. Daarom is het onderwerp niet geagendeerd. Dat is democratie. Ondertussen heeft de gemeente in de RES-behandelingen gesproken over kernenergie, maar dit heeft nog geen vervolg gekregen. Zon op dak was ook heel populair. De Knotwilg heeft aan twee grote daken meegewerkt. Dit is uiteindelijk niet gelukt om constructieve redenen en of omdat de financiering niet rondkwam. De gemeente wil meewerken aan het plaatsen van kleine vijftien meter hoge windmolens bij boerderijen. Daarvan zijn er zeshonderd nodig om drie grote windmolens te compenseren. Dus ja, het is democratisch, maar de besluitvorming is vooral behoudend. De inspreker is ook lid van Windpark Deil in Geldermalsen. Een omwonende daar gaf aan geen last te ervaren van de windmolens, maar wel van het verkeer op de A15. Dat betekent dat de bundeling van wind en autosnelwegen een goede zaak is. In dit kader noemt de inspreker ook Zijderveld. Er staan drie windmolens, maar deze zijn van Eneco en produceren groene energie voor Schiphol. Dit is iets anders dan 50% lokaal eigendom en voor de lokale uitstoot en economie.
- De Knotwilg is in gesprek met de mensen van Tegenwind Zijderveld. Dit is een constructieve groep mensen, die mee willen denken op welke manier de overlast zoveel mogelijk beperkt kan blijven en mensen ervan kunnen profiteren. Bij bijvoorbeeld Krammer zijn er uitgebreide burenpakketten, ook Windpark Deil doet dit soort dingen. Een windenergiecoöperatie kent twee soorten uitkeringen: aan de leden die financieel deelnemen; aan de omgeving, waarbij iedereen in de buurt een stukje eigendom heeft (winddelen).

Mevrouw Bikker vraagt aanvullend naar de huidige stand van zaken: in hoeverre kunnen inwoners nu al profiteren van de wind en de windmolens, die nu voor Schiphol groene energie opwekken.

De heer Rodenburg (Energiecoöperatie De Knotwilg UA) geeft aan dat deze windmolens geen eigendom zijn van de energiecoöperatie. De winsten vallen in de gemeentekas. Voor de toekomst, de drie molens die erbij komen zijn 50% lokaal eigendom. Dat is zo bedongen met de ontwikkelaar. Dat kan meer worden: deze ontwikkelaar heeft al meer windparken verkocht aan de coöperatie op het moment dat ze opgeleverd worden. De inwoners zelf hebben er op dit moment nog niets aan, want er is nog niets om te verdelen: de molens zijn nog niet gebouwd.

De heer Ritsema (NMU) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld:

- Er spelen meerdere crises: een klimaatcrisis, maar ook een natuur- en biodiversiteitscrisis. De NMU waardeert het zeer dat in de tussenbalans de NNN-gebieden buiten beschouwing gelaten worden. Diverse natuurorganisaties hebben GS daarmee gecompliceerd. De inspreker pleit er aanvullend voor het kaartje nogmaals kritisch te beoordelen: er worden nu nog een paar gebieden meegenomen die mogelijk op een later moment alsnog als NNN-gebied worden aangemerkt. Over het algemeen is er goed rekening gehouden met natuurbelangen. Deze belangen moeten goed worden meegenomen. Het is daarom ook belangrijk om, wanneer de projecten tot ontwikkelingen, de MER-studies goed uit te voeren. De NMU is van mening dat er locaties te vinden, waarbij er geen schade aan de natuur wordt toegebracht of in ieder geval wordt geminimaliseerd. Dit is het standpunt van alle natuur- en milieuorganisaties in Utrecht.
- De NMU merkt dat het onderwerp lokaal eigendom enorm leeft in Nederland. Er zijn veel burgerinitiatieven op dit vlak. Dit is niet ondemocratisch, maar dit zijn burgers die ondernemen. De NMU staat daar zeer positief tegenover. Aanvullend geeft de inspreker aan dat de bewoording ten aanzien van het lokaal eigendom aangescherpt mag worden. Er zijn bijvoorbeeld gemeenten die grond kopen en vervolgens bepalen wie de eigenaar ervan wordt. Een gemeente kan bijvoorbeeld ook het MER-traject oppakken. Daarmee krijgt de gemeente meer zeggenschap over wie er uiteindelijk mag ontwikkelen. Of, zoals al eerder is geopperd binnen de provincie Utrecht, kan de provincie, al dan niet samen met gemeenten, een eigen energiebedrijf oprichten.
- Refererend aan de vraag van het CDA geeft de heer Ritsema aan dat iedereen lid kan worden van de coöperatie. Er zijn ook andere manieren waarop omwonenden kunnen profiteren van een windlocatie dan via een lidmaatschap van de coöperatie. Denk hierbij aan een omgevingsfonds. Gemeenten maken afspraken met ontwikkelaars, waarbij een deel van de winst in een fonds wordt gestort. Dit kan worden besteed aan zaken in het belang van die omgeving, zoals bijvoorbeeld een buurthuis openhouden of een speeltuin aanleggen. Als dit soort zaken goed geregeld worden, draagt dit bij aan het vergroten van het draagvlak in de omgeving.

De heer Van Rheenen vraagt naar concrete voorbeelden in dit kader.

De heer Ritsema noemt er enkele. Als eerste noemt de spreker Nijmegen waar inwoners al geruime tijd eigenaar zijn van de windmolens langs de A15. Nijmegenaren zijn daar mede-eigenaar van. Dat is een groot succes. In Geldermalsen wordt een deel van de winst gebruikt om energie-armoede te bestrijden.

Mevrouw Verhaar (Energiecoöperatie Veenwind) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan haar zijn gesteld:

- Veenwind voelt zich zeer gesteund door de provincie, omdat de provincie met het idee is gekomen om de locaties aan te gaan wijzen. De coöperatie heeft hoge verwachtingen hiervan, temeer omdat de lokale gemeenteraad anders had besloten.

De heer Overkleeft vraagt aanvullend of de provincie genoeg doet om het lokaal eigenaarschap te faciliteren.

Mevrouw Verhaar (Energiecoöperatie Veenwind) benadrukt dat de gemeente juist voorstander was van lokaal eigenaarschap. Na de gemeenteraadsverkiezingen is de samenstelling van de gemeenteraad drastisch veranderd en zijn deze ambities van tafel. Daarom voelt de coöperatie zich in deze geruggeleund door de provincie.

Mevrouw Verhaar vervolgt met de beantwoording van de tweede vraag. Democratisch genomen besluiten mogen niet terzijde worden geschoven. Dat laat onverlet dat de teleurstelling groot kan zijn als de gedachten van de gemeenteraad hierover drastisch wijzigen.

Mevrouw Hoek geeft aan dat de gemeenteraad door de kiezers wordt gekozen. Getuigt het van uitvoering geven aan een democratie wanneer de provincie onder dwang windmolens wil plaatsen?

Mevrouw Verhaar juicht het toe als dit (juridisch en/of staatsrechtelijk) mogelijk is.

De heer Hazeleger heeft de perceptie dat 50PLUS bij het stellen van haar vraag refereerde aan een aangenomen motie, waarin is besloten geen windmolens in De Ronde Venen te plaatsen. Klopt het dat de inspreker nu aangeeft dat er geen windmolens in De Ronde Venen geplaatst kunnen worden, omdat dit een democratisch besluit is?

Mevrouw Verhaar geeft aan dat strikt genomen deze redenering klopt.

Mevrouw Swellengrebel (Windalarm) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan haar zijn gesteld:

- De eerste vraag betrof hoe de provincie bij kan dragen aan meer zon op dak. De inspreker geeft aan dat dit langs infrastructuur heel nuttig is. Daar kan de provincie zeker een bijdrage leveren. Verder is het zeer welkom als de provincie een rol speelt in hoe om te gaan met de situatie als er een pandeigenaar is en een huurder.
- De ChristenUnie heeft ook gevraagd in hoeverre de stelling van Windalarm klopt. De inspreker baseert zich op data van de NVDE, omdat Windalarm zelf geen middelen heeft om een groot onderzoek uit te laten voeren. De woordvoerder van de NVDE stelt dat ook wind op land en zon op veld nodig is. De NVDE probeert, samen met andere partijen, coöperaties op te richten en te ondersteunen. Het enige belang dat er is, zijn locaties. Coöperaties kunnen de NVDE helpen om aan locaties te komen waar windmolens gebouwd kunnen worden en zonnepanelen kunnen worden neergelegd. De cijfers van de NVDE zijn gecontroleerd door verschillende deskundigen en door Economische Zaken. Zij gaven aan dat de cijfers kloppen. Windalarm pleit ervoor dat de overheid de cijfers laat beoordelen door bijvoorbeeld een TNO om te kijken of het ook zonder wind op land mogelijk is.

De heer Harder vraagt of de inspreker al dan niet van mening is dat het goed is in te zetten op alle vormen van opwek teneinde de winst te maximaliseren.

Mevrouw Swellengrebel vindt dit niet. De 35 terawattuur was niet nodig geweest, omdat het elektriciteitsnet dit niet aan kan op de locaties waar windparken gebouwd zullen worden en er daarom grote aanpassingen nodig zijn om dit wel te bewerkstelligen. Daarnaast is de CO₂-uitstoot van wind op land in vergelijking met wind op zee veel hoger. Dat komt omdat op zee de netwerken van de verschillende landen met elkaar worden verbonden en de stroom daarvandaan genivelleerd wordt; wind op land gaat met pieken en dalen. Waarom het daarnaast niet goed is voor alle vormen te kiezen, heeft te maken met de prijs per kilowattuur. Elke extra molen op land beïnvloedt de prijs van een kilowattuur en maak dus de business case op zee minder gunstig. Dit zijn allemaal ondernemers die dit zonder subsidie moeten doen. Dit is nog afgezien van het feit dat wind op land heel duur is. Er moet een grote molen worden gebouwd, maar deze wekt minder op, omdat het op land minder hard waait.

Mevrouw Swellengrebel vervolgt met de vraag van de SGP of er nog steeds sprake is van lobbycratie in het geval van 50% lokaal eigendom. Dit is het geval, naar de mening van de inspreker. De NVDE en Energie Samen hebben zich ingezet om partijen te overtuigen dat er meer wind op land moet komen. Daarnaast is het een gegeven dat niet iedereen mee zal doen, terwijl er wel mensen ziek van kunnen worden. Als voorbeeld noemt de inspreker Windpark Spui waar binnen een jaar de helft van de omwonenden is verhuisd. Het gaat windalarm daarom met name om de veiligheids- en gezondheidsaspecten. 50% lokaal eigenaarschap biedt geen bescherming aan burgers, zolang de geluidsnormen niet goed zijn. Aanvullend geeft de inspreker aan dat het wetenschappelijk niet aangetoond kan worden dat windmolens schadelijke gezondheidseffecten hebben.

De heer Sielcken (Energiecoöperatie Windkracht Eemland) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld:

- Het CDA stelde de vraag in hoeverre omwonenden betrokken zijn en mee kunnen profiteren. De heer Sielcken benadrukt dat de coöperatie een actiegroep is voor windmolens. Dat betekent dat de coöperatie er belang bij heeft zoveel mogelijk inwoners te betrekken, want dit geeft naar de politiek en de omgeving de overtuiging dat de coöperatie achter het plaatsen van windmolens staat. Of het inderdaad ook goed is, dat is aan de democratie. De inspreker is van mening dat de coöperatie een goede bijdrage levert aan de het energievraagstuk in Nederland, wanneer omwonenden worden meegenomen in het planproces, lid kunnen worden en ook een vergoeding kunnen ontvangen voor toch het ongemak wat ze ervaren.
- In antwoord op de vraag of het projectbesluit van GS helpt bij het creëren van draagvlak, geeft de inspreker aan dat als er geen andere keuze is inwoners, met name jongeren, openstaan om een locatie aan te wijzen. Dit projectbesluit draagt er aan bij dat er concrete locaties komen waar vervolgens de discussie over gevoerd kan worden. Dan wordt ook duidelijk welke impact het heeft en kan de coöperatie helpen om mensen met argumenten te overtuigen. Uiteindelijk kunnen omwonenden zelf een afweging maken.

Mevrouw Bikker vraagt aanvullend of het meeprofiteren van de winst op een locatie inmiddels is gerealiseerd of mogelijk zou kunnen zijn.

De heer Sielcken heeft op dit moment nog geen concreet voorbeeld, omdat er pas één windmolen in de regio Amersfoort is gebouwd. Mensen kunnen profiteren door de participeren in windmolenprojecten. Het rendement daaruit komt ten goede aan de leden. Iedereen kan lid worden en dus meedelen in de winst.

De heer Hordijk (Woerden Energie) beantwoordt de vraag vanuit de commissie die aan hem is gesteld. 50PLUS was benieuwd welke concrete vraag Woerden Energie aan de provincie heeft. Op 15 juli 2021 heeft de Raad van Woerden met het afwegingskader een aantal afspraken gemaakt. Het wachten is nu, na de gemeenteraadsverkiezingen, op de nieuwe coalitie en om daarmee afspraken te gaan maken. Er staat binnenkort een gesprek gepland met de coalitie en de wethouder. De inspreker hoopt dan meer duidelijkheid te krijgen. Het aandeel wind is nog te beperkt. De coöperatie ziet graag dat dit aandeel toeneemt. Daarbij is de hulp van de provincie nodig, ook om te kijken of de doelen in 2030 gerealiseerd kunnen worden.

De heer Taverne spreekt in namens de provinciale koepelcoöperatie Energie van Utrecht. Deze koepelorganisatie is met steun van de provincie gevormd om zo'n 20, 25 lokale coöperaties in de provincie te ondersteunen met grote projecten, zoals zon op dak, zon op land en soms ook windturbines en projectontwikkelaars counterparts nodig hadden om samen met lokale coöperaties op basis van professionaliteit en gelijkwaardigheid te opereren.

De boodschap is dat de RES-doelen vermoedelijk te laag zijn. Alles wat nu gedaan kan worden, is van groot belang. De doelstelling ligt hoog, maar wordt nauwelijks gerealiseerd, zo blijkt uit de tussenbalans. Windenergie is onvermijdelijk om uiteindelijk niet alleen de huidige doelstelling, maar zeker de toekomstige doelstellingen te realiseren. De lokale coöperaties zijn erg belangrijk bij de voorbereiding, draagvlak, voor grotere projecten op het gebied van zon, wind en warmte. Lokale overheden zouden hen standaard aan tafel moeten nodigen om samen met hen de krachten te bundelen, zo stelt de inspreker. Energie van Utrecht kan daarbij een belangrijke, verbindende schakel zijn.

De RES-doelen zijn aan de lage kant. De oproep is niet alleen te focussen op wat er in de RES 1 ligt, maar er alvast rekening mee te houden dat steeds meer mensen zelf initiatieven ontplooiën en ook rekening mee te houden met dat het noodzakelijk wordt dat die doelen de komende jaren verder omhoog zullen gaan. De uitsluitende focus die op dit moment in de voorbereiding van RES 1 op zon ligt – in de nota staat 90% van de huidige opwek op basis van zon en 10% op basis van wind – daar moet wat aan gebeuren. Energie van Utrecht onderschrijft de ambitie van de provincie om dit recht te trekken en veel meer aandacht te gaan geven aan windturbines. Windturbines hebben alleen een kans van slagen als dit in samenspraak gebeurt met de bevolking. Er zijn projecten waar dit goed is gegaan, maar er zijn ook voorbeelden die het tegenovergestelde laten zien. Lokale coöperaties kunnen hierin een belangrijk verschil maken. Mede-eigenaarschap is daar een belangrijk aspect in.

De inspreker is blij met alle bijdragen van de coöperaties, waarvan Energie van Utrecht dan de koepel is. Zij laten zien waar ze in de praktijk tegenaan lopen en waar ze de provincie nodig hebben. De oproep aan de provincie is rekening te houden met hogere ambities die eraan komen. Ten tweede: pak het leiderschap, zoals ook al is meegenomen in de voorbereidende besluitvorming. Energie van Utrecht ondersteunt alle voorstellen die door GS zijn gedaan. Ten derde roept de inspreker op procedures te vereenvoudigen. Energie van Utrecht biedt aan samen met de provincie te kijken welke knelpunten er zijn in die procedures. Tot slot roept de inspreker op gemeenten te stimuleren.

De heer Drent spreekt in namens Rijnse Energie. De inspreker benadrukt dat het van belang is dat de provincie gemeenten steunt in de zoektocht naar locaties en misschien zelfs op een later moment dwingend locaties aanwijst. De ervaringen met de gemeente Utrecht zijn positief. Sinds juli ligt er een vergunningsaanvraag om vier windmolens onder de A12 neer te zetten, naast de snelweg, zodat geluidsoverlast relatief beperkt blijft. De gemeente en de provincie dragen hierdoor bij aan de inzet van meer wind. De inspreker spreekt zijn waardering uit voor de standvastigheid waarmee de overheden ondersteuning bieden aan dit initiatief.

De heer Van Zuijlen spreekt in op persoonlijke titel. De inspreker heeft sinds 1985 als adviseur-projectontwikkelaar-belangenbehartiger en van 2009 tot 2019 als coördinator van het Nederlandse onderzoek naar wind op zee in Nederland veel aandacht besteed aan windenergie vanuit de diepe overtuiging dat duurzame energie noodzakelijk is. Ook was de inspreker initiatiefnemer van Windpark Houten met de windcoöperatie UWind, waar al in 2012 lokaal eigendom en een omgevingsfonds bij horen. Tijdens een insprekavond over windenergie in Houten op 6 september 2022 bleken er on-

verwacht veel voorstanders van wind. Anderzijds werd opnieuw de angst van mensen gedeeld over de vermeende gezondheidseffecten: laagfrequent, geluid, elektromagnetische velden en zelfs trillingen die funderingen zouden aantasten, werden opgevoerd.

Waar komt die angst vandaan? Enerzijds is er vanuit de fossiele industrie met honderden miljoenen jarenlang een desinformatiecampagne gevoerd die pseudowetenschappers in staat heeft gesteld twijfel te zaaien, zo stelt de inspreker. In zijn boek *De Twijfelbrigade* heeft Jan Paul van Soest dit al jaren geleden uitgelegd en de gelijkenissen met de tabaksindustrie zijn duidelijk. Anderzijds zijn er natuurlijk terechte zorgen. Mensen hebben last van windturbines en horen het geluid soms ook 's nachts. Ergernis leidt tot stress. Tegelijkertijd is dat niet anders dan bij andere geluidsbronnen. De normen bij wind bij wind zijn behoorlijk streng. Windturbines zijn geen bizarre, magische apparaten die mensen met laagfrequent geluid of straling belasten; het zijn grote elektrische generatoren met wieken en een versnellingskast. Mensen die onder hun eigen windturbines wonen, hebben geen last van geluid, maar genieten ervan, want het brengt duurzame energie en verdiensten.

De Houtense raadslieden lieten weten dat ze zelf over onvoldoende kennis beschikken en dat ze dus afgaan op feiten, zoals de factsheet van het RIVM. Daarnaast staat de gemeenteraad onder druk van rechter en provincie om landelijke politieke doelen te halen. Hier is de rol van de provincie dus groot, zowel om te helpen met gemeenschappelijke kennis via de RES-processen, als om het belang van de klimaataanpak te onderschrijven.

De inspreker is tijdens de insprekavond gevraagd of niet ook mensen die bezorgd zijn over de toekomst en de (gevolgen van) klimaatverandering last hebben van stress. Die gevolgen zijn zichtbaar op andere plaatsen in de wereld, maar ook al in Nederland. De inspreker ligt er soms letterlijk wakker van. Daarnaast is de afhankelijkheid van landen als Rusland, maar ook Saoedi-Arabië en Qatar onverteerbaar. Vrijwel iedereen zegt tegenwoordig het hiermee eens te zijn en niet tegen windenergie te zijn, maar toch dringt de noodzaak om nu zelf wat te doen onvoldoende door. Elke keer vlucht men in wat anders: kan het niet ergens anders; kan het niet met zon? Ook gisteren werd dit argument weer regelmatig naar voren gebracht, maar wind moet ook hier in Utrecht. Met name wind op zee zou alles oplossen. En zoals gezegd, de inspreker heeft daar hard aan meegewerkt door projecten te ontwikkelen, onderzoek te coördineren, de kosten dramatisch te verlagen en recent door weer mee te werken aan nieuwe tenderbiedingen. Maar alles is nodig: energiebesparing op alle niveaus, thuis en in de industrie, in de winkelstraten met dichte winkeldeuren en met een verbod op terrasverwarming; en overal waar dat kan duurzaam opwekken. Straks wordt heel veel elektriciteit op zee opgewekt, maar dan moet ook nog de industrie en de warmtevoorziening en het vervoer worden verduurzaamd.

De zee lijkt heel groot. Maar ook daar woedt al een strijd om de ruimte: natuur, scheepvaart en visserij. Niet alles kan van zee komen. De hele sector, inclusief de NVDE – hier heeft de inspreker ook ooit mede aan de wieg gestaan – is het erover eens dat die opgave van wind op zee een hele klus gaat worden, want recent is de doelstelling voor offshore wind voor 2030 al verhoogd van 11 naar 21 gigawatt. Meer lukt gewoon technisch niet. Dat betekent dus ook niet dat het op land minder kan. Kortom, het gevraagde besluit is van groot belang om de urgentie verder te onderbouwen en de gemeentes te helpen. En dan zou eerder een aanscherping dan uitstel nodig zijn.

De heer Nieuwenhuise spreekt in in de hoedanigheid van zijn raadslidmaatschap van Lokaal Belangrijk, Leusden-Achterveld-Stoutenburg, maar tevens in de hoedanigheid van een uiterst bezorgd burger, vader en grootvader. De inspreker geeft met zijn bijdrage een tegengeluid tegen de plannen van de provincie om dwingend zoekgebieden aan te wijzen.

Windmolens lijken de oplossing, maar de nadelige gevolgen zijn groot, zo geeft de inspreker aan. Los van de vele nadelige gevolgen van windturbines, vestigt de inspreker de aandacht op geluid en de risico's daarvan, met name van laagfrequent geluid. Het ontbreekt aan goede, begrijpelijke en eenduidige normen en als gevolg daarvan aan fatsoenlijke afstandsnorm van windturbines tot de bebouwde omgeving. Risico's van met name laagfrequent geluid worden door de overheid ontkend, gebagatelliseerd; althans, het wordt onvoldoende geagendeerd. Natuur en milieu beschermt natuur, maar de mensen moeten ook beschermd worden. Wie beschermt de mensen? Dit is van groot belang.

Windturbines maken geluid. Geluid heeft twee waardes: geluidsdrukniveau en geluidsvermogen. Het is niet duidelijk over welke waarde het gaat, want beide zijn Het zijn allebei dBA's. Het is de vraag waarom er in de diverse stukken, publicaties en verslagen niet eenduidig vermeld wordt over welk geluidsniveau het gaat, wat het betekent en wat de consequenties zijn. Om geluidshinder te voorkomen mag een windmolen niet te dichtbij huizen staan. In de Nederlandse regelgeving staat dat een windmolen gemiddeld niet meer dan 47 decibel geluid mag maken en 's nachts mag dat niet meer zijn dan

41 decibel. Waarom wordt hier gesproken over gemiddeld? Hoe wordt dit aangetoond? Hoe ziet het jaargemiddelde eruit als een windmolen om welke reden dan ook een poosje stilstaat? Waarom worden er andere notaties gebruikt in de normgeving? Waarom wordt er in de regelgeving nauwelijks gedetailleerd gesproken over frequenties die in een geluidsspectrum voorkomen? Waarom worden de nadelige effecten van laagfrequent geluid zelfs gebagatelliseerd in de publicaties van de rijksoverheid?

Sinds 1 januari 2011 vallen alle windturbines onder de geluidsregelgeving voor windturbines in het Activiteitenbesluit Milieubeheer. Er is uit diverse onderzoeken gebleken dat het geluid van hoge windturbines met de huidige rekenvoorschriften niet onder alle omstandigheden correct kan worden voorspeld. Dit is uit diverse onderzoeken gebleken. Windturbines produceren laagfrequent geluid. Dit type geluid is wereldwijd een sterk toenemend en onderschat milieu- en gezondheidsproblemen. Inmiddels wordt divers onderzoek gedaan naar de negatieve effecten, onder andere in Nederland door de Rijksuniversiteit van Groningen. Het is niet duidelijk of de overheid – landelijk, de provincie of het RIVM – iets met die publicaties heeft gedaan. Wat denkt de provincie Utrecht hiermee te doen?

Bepaald laagfrequent geluid is zelfs op dertig kilometer afstand nog te meten. Het RIVM wist in 2018 al dat 8,1% van de Nederlandse bevolking – zo'n 1,3 miljoen burgers – blootgesteld werd aan LFG (laagfrequent geluid). Er is ook duidelijk geworden dat de impact ernstig van aard kan zijn op lichamelijk, geestelijk, emotioneel, sociaal en maatschappelijk gebied. De symptomen zijn bijvoorbeeld slaapproblemen, vermoeidheid, stress, burn-out, depressies, gevoelens van onmacht, vibro-akoestische aandoeningen en zelfs DNA-beschadiging. De inspreker is van mening dat met de enorme toename van windturbines deze risico's zullen toenemen. De WHO bepleitte in 2018 al strengere geluidsnormen om de burgers te beschermen. In hoeverre zijn de Staten daarvan op de hoogte? Welke acties ondernemen de Staten op basis van deze informatie?

In Denemarken geldt een andere norm: een maximale geluidsnorm voor laagfrequent geluid van 20 dB binnenshuis. In Duitsland zijn ook andere normen. Daar mogen turbines niet meer gebouwd worden binnen een straal duizend meter van woningen. Op grond van welke argumenten wordt in Nederland gesproken over afstanden van enkele honderden meters?

De heer Bijleveld spreekt in namens JongRES Utrecht. JongRES Nederland heeft zich in de afgelopen drie jaar ingezet om de mening van jongeren in de leeftijd tussen de 18 en 35 jaar over de RES op te halen. In samenwerking met I&O Research is de mening van achtduizend jongeren opgehaald. Op basis van deze informatie heeft JongRES zes aanbevelingen geformuleerd. JongRES verwacht dat Provinciale Staten deze aanbevelingen ter harte neemt. JongRES Nederland is namelijk een actieve club van jongeren die voortdurend in gesprek is met de energieregio's, provincies, gemeenten en uiteenlopende maatschappelijke organisaties. Het blijkt dat jongeren graag mee willen doen. JongRES ziet ook bij meer gemeenten in de provincie Utrecht de bereidheid om jongeren te betrekken.

De eerste aanbeveling is om vast te houden aan de ambitie van 3,05 terawattuur duurzame opwek in de provincie Utrecht in 2030. Drie RES-regio's zetten zich in om deze ambitie aan duurzame energieopwek waar te maken in Amersfoort, U16 en de Foodvalley, inclusief het Gelderse deel. Wanneer het niet mogelijk is om een zoekgebied voor de opwek van zonne- of windenergie uit de RES 1.0 te behouden, betekent dit dat er een nieuw zoekgebied voor in de plaats moet komen of dat er op andere locaties meer duurzame energie opgewekt moet worden. De ambitie wordt hoe dan ook gerealiseerd.

Feiten, visie en daadkracht zorgt ervoor dat de Statenleden en gemeenteraadsleden met de portefeuille duurzaamheid goed zijn geïnformeerd. Toon daarnaast ook vooral daadkracht. Inwoners hebben democratisch de vertegenwoordigers gekozen en veel, met name voorstanders van verduurzaming, verwachten dat deze plannen worden uitgevoerd en zitten daarom bij vervolgbijeenkomsten niet aan tafel. De kiezers hebben de partijen mandaat gegeven.

Betrek jongeren in besluitvormingsprocessen en adviestrajecten. De energietransitie en het nakomen van de afspraken uit het nationaal klimaatakkoord is bepalend voor de toekomst. Zorg ervoor dat jongeren meepraten. Dat kan op een aantal manieren. Denk bijvoorbeeld aan een jongerenambassadeur of een burgerberaad. Kies er dan voor om tenminste 40% van de deelnemers jongeren onder de 35 jaar te laten zijn. Pas daarop de manier van communiceren aan: een standaard participatieavond is niet heel aantrekkelijk voor jongeren als alleen in het gemeenteblad een advertentie wordt geplaatst. Vraag jongeren om mee te denken over lokale knelpunten.

Een eerlijk verhaal met verfrissende ideeën is belangrijk om de kansen en voordelen van de energietransitie centraal te stellen zonder voorbij te gaan aan de zorgen en bezwaren van bewoners. De huidige vergezichten, vaak in de vorm van beelden die de noodzaak van de energietransitie laten zien en de kosten daarvan, verliezen hun kracht. De kansen en voordelen van de energietransitie moeten duidelijker voor inwoners zijn, zodat het straks niet meer gaat over 'we moeten verduurzamen', maar 'we mogen verduurzamen'.

Zet in op een gemeentelijk iconisch energieproject. De gemeente kiest een iconisch energieproject en een project dat de potentie van de energietransitie en het beleid van de gemeente bevestigt. De gemeente denkt samen met een betrokken groep jongeren na over wat het iconische energieproject omvat en ontwikkelt dit samen met de buurt.

Koppel de RES en de brede energietransitie aan lokale uitdagingen. De energietransitie biedt koppelkansen met andere belangrijke maatschappelijke thema's, zoals energiearmoede, de hoge gasprijs, vergroening van de omgeving, het klimaatneutraal maken van de gemeente of het versterken van de sociale cohesie van wijken en buurten. Ook burgers met een kleiner vermogen moeten de mogelijkheid hebben om mee te kunnen doen. Het is belangrijk om burgers dan niet alleen de lasten, maar juist ook de lusten van duurzame projecten, en dus de energietransitie, te ervaren.

JongRES is ervan overtuigd dat Provinciale Staten met het overnemen of tenminste het meenemen van deze aanbevelingen, en dus luisteren naar de stem van jongeren, een groot deel van de kiezers aanspreekt. JongRES ziet dan onze ook deze aanbevelingen in welke vorm dan ook graag terug. JongRES staat ervoor open om met de Staten over deze punten in gesprek te gaan. Elke RES-regio heeft zijn eigen vertegenwoordiger, dus de deur staat altijd open.

De heer Berendts spreekt in in zijn hoedanigheid als mede-initiatiefnemer van diverse windparken in de provincie Utrecht en het Kromme Rijngebied. De inspreker is zijn hele werkzame leven actief in de windenergiebranche.

Vladimir Poetin haat windmolens, zo geeft de inspreker aan. Hoe minder alternatieven er voor gas zijn, hoe liever Vladimir Poetin het heeft. Dat drijft de prijs van de energie tenminste nog verder omhoog. Dit is de harde realiteit van de geopolitieke verhoudingen van dit moment. Minder productie betekent meer schaarste; meer schaarste betekent hogere prijzen; en hogere prijzen betekent meer energiearmoede.

Een van de initiatieven is windpark Goyerbrug in de gemeente Houten. Het duurt inmiddels achttien jaar om dit initiatief te realiseren. Volgens het Mercator Instituut uit Berlijn zijn er nog maar zes jaar en tien maanden de tijd tot het CO₂-budget op is: dan is de 1,5 graad temperatuurstijging onoverkomelijk. Een windpark ontwikkelen kost veel tijd, maar die tijd is er niet: er moet dus worden versneld.

Er wordt, bij voorkeur in coöperatief verband, gewerkt aan diverse windenergieprojecten in de provincie Utrecht en de regio Kromme Rijngebied. Deze projecten bestaan gezamenlijk uit meer dan twintig moderne windturbines. Dat is voldoende om het gehele huishoudelijke elektriciteitsverbruik van de stad Utrecht te verduurzamen. Omdat deze projecten in diverse gemeenten liggen, maar wel grensoverschrijdende effecten kunnen hebben, pleit de inspreker voor een sterke regie vanuit de provincie Utrecht. Daarom is er een voorkeur dat de provincie Utrecht een omvangrijke PlanMER-studie opstart en daarin verschillende initiatieven, waaronder die waar de inspreker bij is betrokken, maar zeker ook de initiatieven die al vandaag voorbij zijn gekomen, meeneemt. Deze PlanMER zou goed onder de vlag van de RES 2.0 uitgevoerd kunnen worden.

Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie is er geen significant bewijs voor gezondheidseffecten veroorzaakt door windturbinegeluid. Er is geen bewijs voor hoge bloeddruk, geen bewijs voor hart- en vaatziekten, geen bewijs voor cognitieve beperkingen, slechthorendheid, oorsuizen of ongunstige zwangerschapsuitkomsten. Er is weinig bewijs als het gaat over ernstige hinder (zogenaamde annoyance). Ernstige hinder wordt omschreven als een gevoel van ongenoegen en ergernis, verstoring of irritatie, veroorzaakt door een specifiek geluid. Daarom is dit door de WHO gedefinieerd als gezondheidseffect. Tegenstanders willen soms doen geloven dat grote groepen mensen windturbinegeluid ervaren. Onderzoeken laten echter een heel ander beeld zien. Bij windpark Goyerbrug bijvoorbeeld, een toekomstig project dat voor 80.000 mensen elektriciteit kan opwekken, hebben slechts zes huishoudens te maken met het geluidsniveau van een Lden 45 of meer. Over de effecten van klimaatverandering op de Volksgezondheid, daar stelt de WHO dat er tussen het jaar 2030 en 2050 jaarlijks 250.000 mensen extra zullen sterven aan de gevolgen van klimaatverandering, zoals ondervoeding, malaria, diarree en hittestress. De notitie daarover zal de inspreker toevoegen aan deze inspraak.

De inspreker pleit ervoor niet te focussen, concentreren op symptoombestrijding van klimaatverandering en energietarief. Dat is niet alleen heel duur en onhoudbaar, maar nu al vallen er mensen en dieren tussen wal en schip. Dat wordt alleen maar erger. De oproep is om de oorzaak van het probleem aan te pakken en iets te doen aan energietarief. Iedere opgewerkte kilowattuur is er één.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De heer Van Rheenen heeft de volgende vragen:

De heer Taverne (provinciale koepelcoöperatie Energie van Utrecht):

- De inspreker noemde de RES-doelstelling te laag. Hoe hoog zou deze moeten zijn? Waar baseert de inspreker dit op?
- In hoeverre is deze organisatie onafhankelijk, want de koepelorganisatie is met steun van de provincie tot stand gekomen.

De heer Drent (Rijne Energie):

- Welke mening heeft de heer Drent over het draagvlak. In het gebied waar Rijne Energie voornemens is molens te plaatsen, is een groot tegengeluid te horen.

De heer Nieuwenhuise (Lokaal Belangrijk Leusden-Achterveld-Stoutenburg):

- Welke afstand zou er moeten zijn tussen de molens en de woonhuizen?

De heer Berendts (initiatiefnemer diverse windparken):

- De windmolens in Houten zijn vrijwel altijd stil. Er zijn maatregelen genomen om de overlast te beperken. Wat is de reden hiervan als er geen overlast wordt ervaren?

Mevrouw Hoek vraagt of het de heer De heer Berendts (initiatiefnemer diverse windparken) bekend is dat een Franse rechter het windmolensyndroom bij omwonenden heeft erkend en € 100.000 compensatie heeft opgelegd aan de aanbidders en degenen die de windmolens hebben gerealiseerd. Hier is ook middels onderzoek aangetoond dat er negatieve gezondheidseffecten zijn.

De heer Bart heeft een punt van orde. Los van dat er een welles-nietes-discussie ontstaat over dezelfde studie van de WHO, signaleert de spreker dat er inmiddels drie keer twee woordvoerders namens 50PLUS zijn. Gezien de beperkte tijd om nog het debat te kunnen voeren, verzoekt de heer Bart 50PLUS de woordvoering te beperken tot één persoon.

De heer Hazeleger heeft aanvullend de volgende vragen:

De heer Van Zuijlen (op persoonlijke titel):

- Wat zijn de argumenten dat de heer Van Zuijlen vindt dat er wind in Utrecht moet komen? En van wie moet dit?

De heer Bijleveld (JongRES Utrecht):

- Op basis van welke criteria is de genoemde groep jongeren geselecteerd? Is deze groep representatief of zijn het mensen met eenzelfde mening?

De heer Berendts (initiatiefnemer diverse windparken):

- Welke mening heeft Vladimir Poetin in de ogen van de inspreker ten aanzien van de Duitse windmolens en zonneparken? In Duitsland zijn er al een aantal van deze geplaatst.

Mevrouw Bikker heeft de volgende vragen:

De heer Bijleveld (JongRES Utrecht):

- Het CDA heeft enige tijd geleden een motie ingediend – deze is breed door de Staten gesteund – om jongeren meer te betrekken bij de RES'en. JongRES is daar kennelijk een goed voorbeeld van. In hoeverre worden ook middelbare scholen en middelbare scholieren echt nauw betrokken bij de werkzaamheden van JongRES. Juist daar zit ook de toekomst.

De heer Drent (Rijne Energie):

- De inspreker noemde het initiatief van de vier windmolens langs de A12. De inspreker heeft opgeroepen gemeenten in de provincie Utrecht te stimuleren ook dergelijke initiatieven te ontplooien. Aan welke gemeenten denkt de heer Drent? Zijn dit gemeenten op het platteland of ook in de stad?

De heer De Harder heeft de volgende vragen:

De heer Nieuwenhuise (Lokaal Belangrijk Leusden-Achterveld-Stoutenburg):

- Van een gemeenteraadslid mag worden verwacht in staat te zijn strijdige belangen te kunnen wegen, complexe vraagstukken te kunnen wegen. De inspreker vroeg in zijn betoog wie de mensen beschermt, waarna de inspreker de negatieve effecten van geluid benoemde. Heeft de inspreker de veronderstelling dat inwoners van Flevoland massaal last hebben van DNA-veranderingen gezien de hoeveelheid windenergie in die provincie? Hoe kunnen mensen beschermd worden tegen de nadelige gevolgen van klimaatverandering als dat alleen het geluid betreft?

De heer Bijleveld (JongRES Utrecht):

- De inspreker pleit voor meer betrokkenheid van jongeren en geeft daarbij verschillende opties. Hoe kan JongRES de provincie concreet helpen? Is de organisatie inmiddels in gesprek met de gedeputeerde en de provincie?

De heer Berendts (initiatiefnemer diverse windparken):

- Is de inspreker van mening dat het voorliggende voorstel verder aangescherpt zou moeten worden?

Mevrouw De Boer heeft de volgende vragen en opmerkingen:

- Leusden en De Ronde Venen zijn voorbeelden van hoe de mening, de democratie, na verkiezingen een andere wending kan nemen.

De heer Nieuwenhuise (Lokaal Belangrijk Leusden-Achterveld-Stoutenburg):

- De inspreker noemde negatieve gezondheidseffecten, waaronder DNA-beschadigingen. Uit welk wetenschappelijk onderzoek blijkt dit?

De heer Bijleveld (JongRES Utrecht):

- Aan deze inspreker wil mevrouw De Boer meegeven dat het goed is dat deze organisatie bestaat. Jongeren zijn nog ondervertegenwoordigd in de verschillende geledingen.

De insprekers krijgen de gelegenheid om de vragen vanuit de commissie te beantwoorden.

De heer Berendts (initiatiefnemer diverse windparken) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld.

- De inspreker benadrukt dat hij niet betrokken is bij Windpark Houten, dit is een windproject van Eneco. Ook voor dit project gelden uiteraard geluidsnormen waar een exploitant aan moet voldoen. Het is denkbaar dat er geluid beperkende maatregelen genomen moeten worden om aan deze normen te kunnen voldoen. Voorbeelden daarvan zijn stilstand, dat turbines in een stillere modus moeten draaien en het toepassen van uilenveren. Als de initiatiefnemer of project dat niet kan, dan betekent dat dat er op die plek geen project gerealiseerd kan worden.
- De spreker is bekend met de uitspraak van de Franse rechter.
- President Poetin heeft zich diverse keren negatief uitgelaten over windenergie; naar het zich laat aanzien, omdat hij financieel belang heeft bij de verkoop van energie uit fossiele energiebronnen (gas). De inspreker zal de Staten de referenties uit internationale media doen toekomen. Ten aanzien van specifiek Duitsland geeft de inspreker aan dat als gevolg van de recente negatieve ontwikkelingen in Europa de afstandsnormen in Beieren zijn komen te vervallen, omdat de staat Beieren anders niet aan haar doelstellingen kan voldoen. De crisis heeft een versnelling tot gevolg gehad, in dit geval in Duitsland.
- Wat de inspreker betreft mogen de duurzame doelstellingen altijd omhoog. De inspreker spreekt de hoop uit dat zijn pleidooi een aanzet is om daar wat inspiratie toe te geven. De noodzaak is hoog, mensen maken zich veel zorgen. De constatering is dat er te veel tijd nodig is om windprojecten gerealiseerd te krijgen. Dit moet versneld worden. Daar is een grotere ambitie voor nodig, maar ook tools en meer regie vanuit de provincie.

De heer Bijleveld (JongRES Utrecht) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld.

- Het onderzoek van I&O Research eind 2020 was een landelijk-regionaal onderzoek, waarbij per RES-regio jongeren tussen de negentien en dertig jaar zijn betrokken. Dit objectieve onderzoek is per RES-regio op te vragen.
- JongRES focust zich met name op de activatie van jongeren tussen de 18 en 35 jaar, omdat het contact tussen gemeenteraadsliden en jongeren al ingewikkeld is. Daarnaast is het curriculum van middelbare scholen al vol. Dat maakt het lastig daar nog iets extra aan toe te voegen. Er zijn overigens duurzame jongerenorganisaties in de provincie Utrecht die dit wel doen, maar het kost energie veel om die verbinding te leggen en de informatie die eruit opgehaald wordt is nog vrij creatief; de RES'en gaan nog een stap verder.

Mevrouw Bikker vraagt of door deze keuze niet een slag wordt gemist, omdat in de groep middelbare scholieren ook veel creativiteit en input ligt.

De heer Bijleveld benadrukt dat en-en goed is. De inspreker vervolgt met zijn beantwoording. De ChristenUnie heeft gevraagd hoe vanuit de provincie meer jongeren betrokken kunnen worden. Gedeputeerde Van Essen heeft elk halfjaar ongeveer een soort voortgangsgesprek om te kijken wat er leeft binnen de provincie. Elke RES-regio heeft zijn eigen maatwerk en dynamiek, een andere populatie. De inspreker is van mening dat dit binnen de provincie goed wordt opgepakt.

De heer Nieuwenhuise (raadslid Lokaal Belangrijk Leusden-Achterveld-Stoutenburg) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld.

- De inspreker heeft de informatie over het DNA onder andere via Stichting LaagFrequent geluid. In 2017 heeft de studie met de naam Effects of low frequency noise plaatsgevonden.
- Een van de manieren om mensen te beschermen tegen de negatieve milieueffecten is bijvoorbeeld door te consuminderen. Daarnaast is de inspreker ervan overtuigd dat er nog een aantal andere manieren van energieopwekking mogelijk c.q. nodig zijn. Denk daarbij aan geothermie of kernfusie. Deze vormen zijn in deze discussie niet aan de orde geweest, maar dit zijn alternatieven die op de agenda moeten blijven staan.
- De Duitse norm voor windmolens was een afstand tot woonhuizen van tien keer de ashoogte. Dit leidt tot een maximum vermogen van ongeveer 35 dBA. Bij zijn bezoek aan Beieren constateerde de inspreker dat daar geen windmolens staan. Derhalve is er ook geen afstandsnorm nodig.

De heer Van Zuijlen (op persoonlijke titel) beantwoordt de vraag van de SGP die aan hem is gesteld over waarom er wind moet komen. Aan duurzame energie is niet te ontkomen, zo stelt de inspreker. Wind op zee is een goede oplossing, maar er is meer nodig. Als wind op land zonder grote bezwaren, zonder gezondheidsschade – de inspreker benadrukt dat er geen gezondheidsschade is wanneer aan de normen wordt voldaan – mogelijk is, dan is wind op land – en daarmee ook in de provincie Utrecht – gewoon nodig.

De heer Drent (Rijne Energie) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld:

- 50PLUS vroeg naar het draagvlak. Er zijn inderdaad ook tegenstanders. Een van die groepen is met name wegens financiële belangen tegen, omdat ze, wanneer er woningbouw plaatsvindt, meer geld voor hun land krijgen. Daarmee is Rijne Energie in gesprek, maar er is nog geen consensus. De tweede groep betreft mensen die op zichtafstand van windmolens wonen, een kleine groep woont op hoorafstand. Met deze groep is Rijne Energie in gesprek om te kijken hoe deze mensen mee kunnen doen in die windmolens. De organisatie heeft een MER-onderzoek voor de geluidsoverlast uit laten uitvoeren. Dit blijkt minimaal te zijn, omdat er nog een snelweg tussen de windmolens en de bebouwing loopt. Het geluid daarvan is harder. Uit CBS-onderzoek uit 2021 blijkt dat 21% voor windmolens is, 30% is tegen en 43% is voor, maar is dat wel afhankelijk van waar de molens worden geplaatst. De inspreker is van mening dat de gemeente Utrecht met de locatie onder de A12 een goede locatie heeft gevonden, waar weinig mensen geluidsoverlast zullen ervaren. Deze molens zijn wel goed zichtbaar, maar de verwachting is dat dit opweegt tegen de voordelen van groene stroom.
- In antwoord op de vraag van het CDA geeft de inspreker aan dat de gemeente Utrecht goed en voortvarend bezig is. Er zijn echter ook andere gemeenten die minder positief ten opzichte van windmolens staan. Vandaar de oproep aan de provincie Utrecht om hier een rol in te spelen.

De heer Taverne (provinciale koepelcoöperatie Energie van Utrecht) beantwoordt de vragen vanuit de commissie die aan hem zijn gesteld:

- De koepelorganisatie verwacht als gevolg van de geopolitieke situatie dat de RES-doelen niet toereikend zijn en op politiek niveau, ook in EU-verband, de doelstellingen omhoog zullen worden bijgesteld. De conversie van gas naar iets anders als bron van verwarming is enorm versneld. Dat was twee jaar geleden, bij de start van de RES, nog niet aan de orde. De klimaatcrisis blijkt ook veel sneller te gaan. Daarom het pleidooi om de RES 1.0 niet als een bovengrens, maar als ondergrens te zien en voorbereidingen te treffen voor hogere doelstellingen. Daarbij moeten de lange doorlooptijden bij de ontwikkeling van projecten meegenomen worden in de planning.

- Het zou een verkeerde zienswijze zijn als iedere organisatie die steun heeft van de provincie als afhankelijk van de provincie de bestempelen, zo meent de inspreker. Dit is ook niet aan de orde: de organisatie is afhankelijk van haar leden. Zij geven aan dat het voorliggende statenvoorstel hen enorm zou helpen om hun werk lokaal nog beter uit te kunnen voeren, daarbij de kanttekeningen die de inspreker maakte, meenemend.

Gedeputeerde Van Essen dankt de insprekers voor hun inbreng. Het onderwerp leeft breed in de samenleving. Veel mensen zijn vanuit hun eigen perspectief hierbij betrokken. Het is daarom goed dat de verschillende meningen gehoord worden, teneinde een goed besluit te kunnen nemen. Er zijn veel zorgen over het klimaat, hoe daar met elkaar een oplossing voor gevonden kan worden en wat die oplossingen betekenen voor direct omwonenden en hun gezondheid. Deze aspecten zijn voor het college heel belangrijk. Als uitvloeisel, vooral op basis van het Klimaatakkoord, zijn er binnen de RES'en afspraken gemaakt. Deze zijn democratisch gelegitimeerd. De verschillende overheden hebben zich hier gezamenlijk aan gecommiteerd en zij staan ook aan de lat om die doelen te realiseren. De constatering is dat de doelen op de huidige weg niet gehaald gaan worden. De provincie en medeoverheden hebben zich eraan gecommiteerd om gezamenlijk een manier te vinden om die doelen wel te kunnen halen. Dit statenvoorstel is daar een uitvloeisel van om de gemeentes, als eerste overheid voor inwoners, echt in staat te stellen, uit te dagen en op te roepen om tot meer locaties te komen voor wind, omdat daar ook echt de uitdaging ligt. Tegelijkertijd is er het besef dat, als dat tot onvoldoende plannen leidt, de provincie als primair bevoegd gezag voor wind haar rol moet pakken. Voor een gemeente is het lastig om als eerste naar voren te stappen om iets extra's te doen. Daar kan de provincie in ondersteunen en daarmee ook de samenwerking binnen de RES verder te versterken.

De voorzitter schorst om 16.54 uur de vergadering.

De voorzitter heropent de vergadering om 17:01 uur.

Eerste termijn commissie

De heer Bart constateert dat het onderwerp leeft, gezien het grote aantal insprekers. Tegelijkertijd is het goed ervoor te waken dat het gesprek van de afgelopen drie jaar over de RES'en niet nogmaals wordt gevoerd en de discussie te beperken tot wat in het statenvoorstel wordt gevraagd: is er consensus om de volgende stap te zetten? Het is bekend wat er moet gebeuren, er is echt geen tijd meer te verliezen. De beelden in de media laten dat zien. Het is bekend dat het technisch haalbaar is, ook met respect voor de natuur, de omgeving en de gezondheid van mensen. Er staat ook duidelijk in het statenvoorstel genoemd dat daar oog voor is. De enige component die nog mist, is politieke durf om ergens voor te gaan staan. Dit is benoemd in het statenvoorstel en daarom zal GroenLinks dit voorstel steunen. De inbreng van GroenLinks zal verder tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september worden geleverd.

GroenLinks heeft nog de volgende vragen aan de gedeputeerde:

- Dit betreft de ambitie over één terawattuur aan wind. Op het moment dat dat doel gehaald wordt, zou de balans nog steeds 80% zon en 20% wind zijn. Als het dan gaat om maatschappelijke kosten en de capaciteit van het net, dan is dat nog steeds niet helemaal de balans. GroenLinks heeft eerder gevraagd om een 50%-50%-verhouding. GroenLinks begrijpt dat gezien de inbreng vanuit gemeenten en vanuit de RES'en dit niet haalbaar is, maar de verhouding 80-20 lijkt nog wel aan de lage kant. Kan de gedeputeerde hierop reflecteren? Is het mogelijk hoger in te zetten? Een van de insprekers gaf al aan dat deze RES'en een ondergrens zijn. Is het daarom niet goed een hogere ondergrens te ambiëren en zo de balans te verbeteren?
- Gaat de provincie verder in gesprek met de NMU over locaties die uit het onderzoek qua natuurwaarde minder geschikt zijn? Dan blijven er nog steeds 67 geschikte locaties over. Dat lijkt ruim voldoende te zijn om aan die één terawattuur te voldoen en wellicht zelfs wat meer. GroenLinks pleit ervoor dit gesprek met de NMU te voeren.
- In het lijstje van afwegingskaders mist GroenLinks waar de provincie, als het echt niet anders kan, met een inpassingsplan moet komen het relatieve ambitieniveau van gemeenten tot nu toe. Sommige gemeenten doen een relatief veel grotere inspanning in relatie tot de ruimte die beschikbaar is en ook uit de zoeklocaties die nu naar voren komen. GroenLinks vindt het fair als ook dit in het afwegingskader wordt meegenomen. GroenLinks pleit ervoor dit expliciet in het statenvoorstel te benoemen. GroenLinks overweegt een motie of amendement op dit punt. GroenLinks is benieuwd naar het standpunt van andere partijen.

De heer Hazeleger vraagt of GroenLinks het denkbaar acht dat de provincie een projectbesluit neemt in een gemeente waar de gemeenteraad heeft besloten dat er geen windmolens komen.

De heer Bart bevestigt dit. Eerder is gesproken over het democratisch gehalte. De provincie is ook een democratisch gekozen orgaan. De mening dat er steun is voor windmolens in de provincie en dat het aantal nog te wensen overlaat, wordt breed gedeeld in de provincie Utrecht. Daar ligt dus een verantwoordelijkheid naar deze generatie en de generaties die volgen. Daarom vindt GroenLinks het verstandig als de provincie de rol die haar is toebedeeld, pakt wanneer er op lokaal niveau afwachtend wordt gereageerd en de plaatsing van windmolens op die locatie ook mogelijk is.

Tot slot heeft GroenLinks een vraag over de brief van de regio Foodvalley. Deze kwam op 6 september binnen. De toon van de brief suggereert dat de regio verrast is dat de provincie locaties in beeld gaat brengen. Dit is echter al in het coalitieakkoord van vier jaar geleden opgenomen. Daarna is dit bevestigd in de RES 0.5 en vervolgens in RES 1.0, de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening. Kan de gedeputeerde hierop reflecteren?

Mevrouw Van Ulzen merkt voorafgaand aan haar inbreng op dat zij de verbazing van de regio Foodvalley begrijpt, omdat, ondanks dat de werkwijze om windlocaties af te dwingen vooraf was aangekondigd, de boodschap bij het lezen van het statenvoorstel toch hard binnenkwam. Daarnaast benadrukt de spreker dat de VVD geen tegenstander is van windmolens, maar wel voorstander is van eigen verantwoordelijkheid – in dit geval van gemeenten –, van draagvlak bij omwonenden en van effectieve maatregelen.

De VVD heeft de volgende vragen:

- Hoe verhoudt zich deze zoektocht naar locaties voor wind met alle andere ruimtelijke zoektochten – natuur, woningbouw, bedrijventerreinen, recreatie en niet te vergeten mobiliteit – om overal te kunnen komen, en dan niet alleen per fiets? Wordt voor de andere ruimtelijke vraagstukken later ook gebruikt gemaakt van projectbesluiten door GS? Hoe vindt de afweging c.q. prioritering plaats?
- Wat wordt er nog meer gedaan om serieus in de provinciale energiebehoefte te voorzien? Niet voor niks ging het initiatiefvoorstel van de VVD daarover. Ook als de zestig grote windturbines zijn geplaatst, is het nog niet klaar: de vraag is groter dan het aanbod van energie. Hoe gaat de gedeputeerde nu al zijn verantwoordelijkheid voor die veel grotere vraag oppakken? De VVD had gehoopt op meer enthousiasme voor echt grote bronnen, zoals kernenergie. De VVD is ervan overtuigd dat het geen of-of-keuze is, maar een en-en-verhaal.

De VVD dankt voor de toelichting in het statenvoorstel op de systematiek van deze aanpak. De VVD heeft de volgende vragen en opmerkingen:

- Waar is het kantelpunt van één terawattuur op gebaseerd?
- De één terawattuur wordt gepresenteerd als een harde eis. Klopt het dat deze niet eerder in de RES'en is besproken? Zo ja, is het dan niet vreemd om dit nu als eis te introduceren en de provincie vervolgens afhankelijk te maken door gedwongen inpassing toe te staan?
- De VVD maakt zich zorgen over de democratische legitimiteit wanneer GS zich genoodzaakt ziet om een projectbesluit in te zetten.
- Kan GS aangeven bij welke omstandigheden niet overgegaan wordt tot een inpassingsplan, bijvoorbeeld als de gemeenteraad tegen stemt of als de consultatie van PS voorafgaand niet positief verloopt.
- GS verwacht van steden dat zij, als het om windenergie gaat, ook een bijdrage moeten doen. Dat lijkt lastig in te passen. Welke bijdrage verwacht GS concreet?
- Er wordt in het statenvoorstel een aantal zaken genoemd die in de PlanMER-procedure meegenomen gaan worden. Dit zijn de wettelijke vereisten. De 50% lokaal eigendom wordt ook als onderdeel van de toetsing genoemd. Welke weging wordt hier straks aan gegeven? Is dat ook aan te geven voor participatie? Transparantie vooraf over de ranking van de afweging hoort immers bij een PlanMER.
- Voor de VVD is het belangrijk helderheid te hebben over de tijdslijnen voor deze voorgenomen projectbesluiten. De aankondiging van het startgesprek vindt in januari plaats en het startgesprek zelf na de provinciale verkiezingen. De Nota Reikwijdte en detailniveau is dan al klaar. Wordt er op dit moment al aan deze nota gewerkt? En misschien ook al aan een PlanMER als parallel pad? Zo ja, in hoeverre zet dit gemeenten verder onder druk als zij in samenwerking nog proberen om aan hun boden te voldoen?
- Om het democratisch proces de ruimte te geven, heeft de VVD een amendement in voorbereiding om in het voorstel gemeenten meer tijd te geven om met alle benodigde partijen tot oplossingen te komen. De VVD steunt

de oproep van de regio Foodvalley om voor goede oplossingen naar het geheel te kijken. Is met die integraliteit rekening gehouden bij het selectieproces naar zoeklocaties?

Mevrouw Bikker complimenteert met het statenvoorstel: het is een goed leesbaar stuk met aandacht voor de moties, landschappelijke waarden en met oog voor het bereiken van de doelen. In het voorstel uit het college haar zorgen over het niet kunnen behalen van de doelstelling van 2,4 terawattuur duurzame energieopwek in 2030. Het CDA heeft de volgende vragen:

- In het statenvoorstel staat dat de RES-regio's de provincie hebben gevraagd het voortouw te nemen. Uit de brief van de regio Foodvalley blijkt een ander geluid. Kan de gedeputeerde dit toelichten?
- In het statenvoorstel wordt als doelstelling één terawattuur wind voor 2030 genoemd. Klopt het dat deze doelstelling nog niet eerder is gecommuniceerd? Zo ja, waarom is hiervoor nu wel gekozen?
- Het CDA heeft steeds betoogd dat de energietransitie haalbaar en betaalbaar moet zijn. Kan de gedeputeerde aangeven hoe in het kader van projectbesluiten en de keuze voor nieuwe zoekgebieden de haalbaarheid in termen van draagvlak onder de inwoners en gemeentelijke bestuurders tot uiting komt in de nieuwe plannen? Voor het CDA is dit een belangrijk aandachtspunt. Tegelijkertijd is in het statenvoorstel te lezen dat hier aandacht voor is.
- Wat is de visie vanuit het college over hoe inwoners mee kunnen profiteren en meegenomen worden in bijvoorbeeld energiecoöperaties; en hoe daar echt stappen in gezet kunnen worden?
- In de technische vragen heeft het CDA aandacht gevraagd voor de externe werking van Natura 2000-gebieden. Het antwoord was dat dit in een latere fase nog uitgezocht wordt. Wanneer vindt dit plaats? Klopt het dat de uitkomsten van dit onderzoek gevolgen kunnen hebben voor bijvoorbeeld de kaartjes met zoekgebieden? Het CDA pleit ervoor dit tijdig in beeld te hebben.
- In het statenvoorstel wordt terecht de kwaliteit van de leefomgeving benoemd en dat hier aandacht voor is. Hiervoor en voor andere gezondheidsaspecten vraagt het CDA ook steeds aandacht. Hoe krijgen deze aspecten in dit traject de aandacht, ook in relatie tot de landelijke normen. De landelijke normen zijn op dit moment nog niet bekend.

De heer Overkleef geeft namens D66 aan het statenvoorstel te zullen steunen. Het doet recht aan de urgentie van de opgave. In potentie kan dit een heftige uitwerking betekenen, maar het is wel een logisch gevolg van wat hieraan is voorafgegaan. De spreker heeft de volgende vragen over de weg richting de deadline:

- In de tussenevaluatie staat dat in meerdere gemeenten plannen voor energie worden opgepakt, maar dat er een extra tussenstap is ingebouwd voor aanvullend onderzoek of een extra participatieproces en dat daardoor de afgesproken concretiseringsstappen richting RO-procedure nog niet zijn gezet. Zal er genoeg tijd zijn voor die processen om tot voltooiing te komen richting de deadline die in het voorstel wordt gesteld?
- In de gemeente Vijfheerenlanden is men bezig met een zogeheten participatieve waardenevaluatie voor veertien zoekgebieden voor windenergie. Het is goed dat dat onderzoek daar gaande is. Krijgt de gemeente Vijfheerenlanden daar genoeg ruimte voor?
- De provincie biedt op verschillende manieren ondersteuning aan gemeenten om hun opgave gestand te doen, bijvoorbeeld door de inzet van experts – gemeenten uit de provincie Utrecht hebben de mogelijkheid daar gebruik van te maken – en ondersteuning van energiecoöperaties. De provincie heeft een ondersteuningsstructuur opgezet, zoals het ontwikkelfonds. Wordt daarvan, naar de mening van de gedeputeerde, op dit moment ruim gebruikgemaakt of zijn er misschien manieren denkbaar om deze middelen nog beter voor het voetlicht te brengen?

Mevrouw De Boer is positief dat meerdere sprekers zich positief hebben uitgelaten over de inhoud van het statenvoorstel. Dit is extra fijn, omdat, alle goede voornemens en veelbelovende biedingen in eerste instantie ten spijt, de conclusie is dat alle drie de RES'en in de provincie hun doelstellingen niet gaan halen. De realisatie van de biedingen is immers noodzakelijk voor de behalen van de provinciale doelstellingen van minimaal 55% van het elektriciteitsgebruik in de provincie Utrecht op te wekken uit hernieuwbare bronnen. De nieuwe colleges en hun akkoorden stemmen daarin niet hoopvol. In tegenstelling tot de geluiden uit de spraak tijdens deze vergadering is windenergie niet populair in deze provincie. En de opwek uit zonne-energie is niet voldoende.

Aanvullend heeft de PvdA de volgende vragen:

- Begin juli hebben de bestuurders en de Utrechtse gemeenten een brief ontvangen waarin wordt gevraagd om voor 1 december 2022 hun windplannen te concretiseren en aanvullende windlocaties te selecteren. De provincie biedt daar ook hulp bij aan. Hoe hard is deze deadline. Wat is de volgende stap van de provincie als de resultaten onvoldoende concreet zijn. Maakt de provincie dan direct gebruik van haar ruimtelijke bevoegdheden?
- Op welke wijze wordt op dat moment voor het benodigde draagvlak onder de inwoners gezorgd? Het is van belang dat vertragingen in het proces worden voorkomen. Hierin kunnen de coöperaties mogelijk een grote rol spelen.
- Wat zijn de voordelen voor de gemeenten of de RES-regio's die wel aan de doelstellingen voldoen? Mogelijk is dit een stimulans om extra stappen te zetten.
- De PvdA is positief dat in het statenvoorstel de 50% lokaal eigendom expliciet benoemd wordt. Wat de Partij van de Arbeid betreft, zou dat een voorwaarde mogen zijn. Is dat mogelijk?

De Partij van de Arbeid is verheugd dat het college werk maakt van en het serieus willen behalen van de klimaatdoelen. De noodzaak om minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen is de afgelopen maanden met zichtbare gevolgen van de opwarming van de aarde en de torenhoge energieprijzen duidelijk geworden.

De heer De Harder complimenteert met het goed uitgewerkte stuk, waarin ook uitgebreid aandacht is besteed aan de eerder ingediende moties. Tegelijkertijd voelt de ChristenUnie ongemak. De klimaatveranderingen worden steeds zichtbaarder. De regio's zijn gestart met hoge ambities en met het uitwerken van zoekgebieden. Nu het concreet wordt, lijkt het proces te stagneren. Het is daarom logisch – en tegelijkertijd ook vervelend –, naar de mening van de ChristenUnie, dat de provincie haar rol pakt. De ChristenUnie steunt het statenvoorstel. Het is ook goed dat gemeenten de tijd krijgen om zelf aan de slag te gaan. Aanvullend heeft de ChristenUnie de volgende vragen en aandachtspunten:

- De ChristenUnie sluit aan bij de vragen over participatie die eerder door de PvdA zijn gesteld. De bal ligt bij gemeenten en mocht daartoe noodzaak zijn, komt er ook een rol bij de provincie te liggen. De spreker benadrukt dat het in dat geval zeer belangrijk is dat de provincie een goede invulling aan het participatieproces geeft. Er ligt ook echt wel een rol om ingewikkelde stappen in dat hele proces, als een Notitie Reikwijdte en detailniveau, goed uit te leggen aan de mensen die zich daar een mening over willen vormen, zodat ze ook snappen waar ze dan iets van kunnen vinden en hun inspraak kunnen doen.
- In het verlengde hiervan ligt het lokaal eigendom. De ChristenUnie sluit aan bij het pleidooi van de NMU eerder deze vergadering. Het statenvoorstel zou hierop aangescherpt mogen worden. Het streven naar 50% lokaal eigendom is te voorzichtig; de ChristenUnie is voorstander van minimaal 50% lokaal eigendom. Aanvullend geeft de spreker aan dat het de vraag is of het juridisch mogelijk is om dit als voorwaarde te stellen. Hoe kijkt de gedeputeerde naar de opties die de heer Ritsema noemde? Mogelijk kan de provincie op zoek gaan naar manieren om dat lokaal eigendom beter vast te leggen.
- Mogelijk kan het 50% lokaal eigendom niet ingevuld worden en zal er gezocht moeten worden naar investeerders. De ChristenUnie is er voorstander van te onderzoeken of het mogelijk is bij projecten die door de provincie geïnitieerd worden inwoners te betrekken die op grotere afstand wonen.
- De ChristenUnie is er voorstander van dat er ook mogelijkheden moeten komen voor mensen zonder budget om te investeren, mee te profiteren van deze windmolens. Insprekers noemden al het Omgevingsfonds, waarbij bij succesvolle windprojecten geld terugvloeit naar de omgeving. Mogelijk is analoog daaraan een participatiefonds te bedenken, waarbij mensen kunnen meeprofiteren van de opbrengst wanneer zij financieel gezien niet kunnen deelnemen. Is de gedeputeerde bereid om daar onderzoek naar te doen?

GroenLinks noemde eerder het meewegen van het relatieve ambitieniveau van gemeenten. Op zich is dit een sympathiek voorstel om gemeenten die al stappen hebben gezet te belonen. Tegelijkertijd worstelt de spreker nog met de praktische vertaling en invulling daarvan. De ChristenUnie biedt aan om mee te kijken bij de formulering van een motie of amendement.

De heer Hazeleger vraagt of het voor de ChristenUnie denkbaar is dat er bij een gemeente, die ervoor heeft gekozen geen windmolens te plaatsen, toch windmolens komen als gevolg van een projectbesluit.

De heer De Harder bevestigt dit.

De heer Ubaghs benadrukt dat de fractie tegen windmolens was, is en zal zijn.

De spreker neemt de commissie mee in een stukje historie. Poetin wordt beticht van diverse zaken. BVNL vindt dit terecht en Poetin mag hiervoor berecht worden. Maar mocht deze zelfde mening ook in 1945 ten opzichte van Hitler en Duitsland zijn geweest, dan was in 1951 nooit de EGKS opgericht, waarbij de vriendschapsbanden tussen Frankrijk en Duitsland, zes jaar na de oorlog, een doelstelling van de EKGS waren aangehaald. Dit gegeven projecterend naar de huidige tijd: als over enkele jaren het regime in Rusland is veranderd, is het wellicht mogelijk dat er voldoende gas tegen aanvaardbare prijzen vanuit Rusland geleverd kan worden. Er zijn al wel visies over hoe het landschap er in 2040, 2050 uit moet zien, maar hoe de politieke verbanden over vijf, zes jaar liggen, daar is geen beeld bij.

De spreker is geschrokken over de inbreng van verschillende insprekers, de inhoud van het statenvoorstel en ook over de inbreng eerder van de ChristenUnie en GroenLinks. Voor BVNL is het ondenkbaar om het democratisch besluit van een lagere overheid te overrulen. Stichtse Vecht en De Ronde Venen hebben na de gemeenteraadsverkiezingen expliciet te kennen gegeven geen windmolens te willen plaatsen. De conclusie van de heer Ubaghs is dat verkiezingen geen nut meer hebben en de provincie hiermee ook een totalitair regime introduceert. Het is voorstelbaar, ook gezien de huidige landelijke politiek, dat de zetelverdeling na maart 2023 anders is en de meerderheidsstandpunten wijzigen. In de verkiezingsprogramma's in 2019 werd de RES immers ook niet genoemd. De vraag is in hoeverre de Staten de uitkomsten van verkiezingen serieus nemen als Provinciale Staten de besluitvorming van gemeenten overrulen. Dit is laakbaar, zo geeft de spreker aan.

De heer De Harder is van mening dat het betoog uit de bocht vliegt qua bewoordingen, maar zal reageren op de kern van het betoog. Is de heer Ubaghs het met de spreker eens dat de doelstellingen uit de RES en de RES'en 1.0 door diezelfde gemeenten zijn vastgesteld? Is de heer Ubaghs het eens dat de bevoegdheid voor het vaststellen van dit projectbesluit en voor het nemen van dit soort besluiten juist bij de provincie ligt en dat gemeenten daarin een rol wordt geboden, maar als zij die niet pakken de primaire bevoegdheid bij de provincie ligt?

De heer Ubaghs bevestigt dat de doelstellingen zijn vastgesteld, maar als doelstellingen voor de eeuwigheid zouden zijn, zouden verkiezingen niet meer nodig zijn. Misschien moet zelfs de conclusie wel zijn dat de doelstellingen niet goed zijn vastgesteld, dat gemeenteraden het daar niet mee eens waren. Na de verkiezen in maart 2022 is de samenstelling van gemeenteraden bij veel gemeenten gewijzigd en zijn gemeenteraden tot andere inzichten gekomen. Hier wordt aan voorbij gegaan. De provincie heeft inderdaad die bevoegdheid, maar BVNL vindt dat dit ondemocratisch is om van die bevoegdheid gebruik te maken.

De heer De Harder benoemt dat het fijn is dat de heer Ubaghs spreekt over 'een mening', waarmee de vergelijking met Poetin op de schop gaat. In 2023 vinden er Provinciale Statenverkiezingen plaats. Er wordt nu een besluit genomen over hoe de provincie het traject wil gaan lopen; het daadwerkelijk aanwijzen van locaties – als het al zover komt – zal pas na de verkiezingen plaatsvinden. Is de heer Ubaghs het met de spreker eens dat de aankomende verkiezingen zullen bepalen of dit proces uiteindelijk doorgang vindt?

De heer Ubaghs is het hiermee eens, omdat er anders geen verkiezingen nodig zijn. De spreker benadrukt dat er een uitkomst van de verkiezingen kan zijn die bepaalde partijen onwelgevallig is. De spreker pleit ervoor de mening van lagere overheden te respecteren.

Mevrouw Van Ulzen vraagt aan de heer De Harder of hij dezelfde mening is toegedaan als aantoonbaar is dat een gemeente juist op dit onderwerp ervoor heeft gekozen iets niet te willen en dat deze beslissing wordt overruled.

De heer De Harder geeft aan dat dit niet ondenkbaar is.

De heer Ubaghs vervolgt zijn betoog. De spreker benadrukt dat de provincie misschien wel de bevoegdheid heeft, maar niet het morele recht om voorbij te gaan aan besluiten van democratisch gekozen gemeenteraden en beslissingen dwingend op te leggen. In dat geval zijn er geen verkiezingen meer nodig. De spreker drukt de gedeputeerde op het hart deze weg niet te bewandelen, maar verwacht niet dat de gedeputeerde hier gehoor aan zal geven. In dat geval zal de gedeputeerde BVNL tegenover hem vinden.

Mevrouw De Boer is teleurgesteld dat in de discussie wordt gefocust op gemeenten die het niet willen. Wel zou het moeten gaan over de afspraken die in de RES-regio's van verschillende gemeenten met het waterschap en de provincie

zijn gemaakt. De provincie probeert een helpende hand uit te steken om gemeenten te helpen zich aan die afspraken te houden.

De heer Ubaghs geeft aan dat dit geen non-discussie is: wanneer een doelstelling niet realistisch blijkt te zijn, moet deze kunnen worden bijgesteld.

Mevrouw Keller geeft aan dat de Partij voor de Dieren er vertrouwen in heeft dat de doelen van de RES nog steeds haalbaar zijn, maar wil wel een oproep doen voor een nog constructievere houding bij alle betrokken partijen. Niemand wil immers dat er overgegaan moet worden tot drastische maatregelen. Partij voor de Dieren moedt de provincie aan door te gaan met haar inspanningen voor de RES'en en in het bijzonder voor een eerlijke balans tussen zon en wind. De fractie kan zich vinden in de beslispunten zoals genoemd in het statenvoorstel. De fractie zal hier tijdens de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering van 21 september uitgebreider op ingaan.

De heer Breur geeft aan dat de kern van de tussenbalans goed verwoord is in beslispunt twee. Omdat er achterstand is opgelopen, moeten er aanvullende maatregelen worden genomen. Er hangt veel samen met het draagvlak. Daarom ook de oproep om, voordat er overgegaan wordt naar het ultimatum remedium waarbij de provincie zelf zaken bepaalt, te zorgen voor voldoende draagvlak. Hier ligt een belangrijke rol voor de provincie en voor gemeenten. Als voorbeeld om dit te kunnen bereiken, noemt de spreker mede-eigenaarschap en co-creatie en ook insprekers hebben hier goede dingen over gezegd, aldus de heer Breur.

De spreker pleit ervoor bij de besluitvorming over de aanvullende maatregelen ook de netcongestie niet uit het oog te verliezen en in te zetten op de opslag van energie, zodat de energie ook benut kan worden op die momenten dat er minder wind is of het net de hoeveelheid niet meer aankan.

De heer Hazeleger geeft aan het woord 'lobbycratie' een treffende te vinden. Verschillende keren is namelijk genoemd 'het moet' of 'wij moeten'. Een van de insprekers stelde voor niet de vraag te stellen 'of we het gaan doen', maar 'waar gaan we het doen'. En mocht een gemeenteraad na de verkiezingen tegen windmolens zijn, dan is dat een probleem.

De taak van de overheid is volgens de SGP: bescherming van haar inwoners. In de vraag wat de gevolgen voor inwoners zijn, schiet de provincie te kort. In het statenvoorstel staat dat er speciale aandacht is voor het beperken van geluidshinder. Op de vraag van de SGP wat die speciale aandacht inhoudt, is het antwoord dat de provincie zich houdt aan de wettelijke voorschriften. In de ogen van de fractie is dit geen speciale aandacht. Dit is voor de SGP een belangrijk kritiekpunt.

Het tweede wat een overheid zou moeten, is verbinding leggen: verbinding tussen voor- en tegenstanders. Tijdens de inspreekronde eerder deze vergadering constateerde de heer Hazeleger dat hier nog stappen in te maken zijn. De polarisatie op dit onderwerp is groot. Het voornemen van GS om zaken af te dwingen, vergroot die polarisatie.

De heer De Harder vraagt waartegen de overheid haar burgers moet beschermen. De heer Hazeleger noemde alleen 'geluid'.

De heer Hazeleger noemt als voorbeeld de gevolgen van klimaatverandering. De SGP heeft bijvoorbeeld het klimaatadaptatieprogramma en de lijn van duurzaamheid – maar dan wel duurzaamheid met draagvlak en met oog voor alle gevolgen – gesteund. De SGP constateert dat de provinciale ambitie nu zo hoog is – waarbij het de vraag is hoeveel impact de provincie heeft op de wereldwijde klimaatverandering –, dat de zaken waar de provincie direct invloed op uit kan oefenen, zoals geluidsoverlast in de directe omgeving van windmolens, over het hoofd worden gezien.

De heer De Harder is blij met dit antwoord. De spreker vraagt aanvullend of burgers bijvoorbeeld ook beschermd moeten worden tegen het fijnstof uit gascentrales die elektriciteit opwekken; of moet de natuur beschermd worden tegen de stikstofuitstoot uit de industrie die gebruikmaakt van fossiele brandstoffen?

De heer Hazeleger bevestigt dit. De SGP is voorstander van de verduurzaming van energie. Tegelijkertijd signaleert de SGP dat de lobby voor twee specifieke energiebronnen, wind en zon, zo stevig gevoerd wordt, dat het ingewikkeld wordt als iemand een kritische vraag stelt over de neveneffecten.

De heer Hazeleger vervolgt zijn betoog. De taak van de provinciale overheid is allereerst ruimtelijke kaders stellen. Daarnaast moeten gemeenten in staat gesteld worden om hun taken uit te voeren. Het is belangrijk daarin de ruimtelijke samenhang te bewaken. Daarom heeft de SGP er van begin af aan voor gepleit dat de provincie aansluit bij de RES-overleggen en zo haar rol kan pakken bij issues waar het juist in de grensgebieden van gemeenten spannend wordt teneinde de verbinding tussen gemeenten te bewerkstelligen. De SGP constateert echter dat de provincie het resultaat wil borgen, maar te weinig de kaders borgt. Voorbeelden daarvan zijn dat de provincie in de praktijk te weinig doet aan het beperken van geluidshinder en het lokaal eigendom te vrij wordt ingevuld. De SGP is van mening dat het dreigen met een projectbesluit daar zeker niet bij past. In dit kader noemt de spreker het kaartje van minister Van der Wal; de provincie doet nu hetzelfde, aldus de spreker. Vervolgens geeft de spreker aan dat er, gezien het feit dat er begin volgend jaar verkiezingen zijn, veel haast gemaakt wordt. De spreker vraagt zich af waarom.

Tot slot noemt de heer Hazeleger enkele knelpunten:

- De regio's worden afgerekend op hun eigen ambities. Dus niet op het einddoel wat in 2030 gerealiseerd moet zijn. Sommige regio's hebben in verhouding een hogere ambitie dan de landelijke opgave.
- Elke regio wordt hetzelfde behandeld. In de brief van de regio Foodvalley – de SGP begrijpt de stelling in de brief – geeft de regio aan nog in gesprek te zijn, ook met de provincie Gelderland, en voelt zich overvallen door de boodschap tot 1 december de tijd te hebben. De vraag is hoe zich dit verhoudt tot een provincie-overstijgende samenwerking.
- Het lokaal eigendom is wat de SGP betreft te vrijgelaten. De provincie moet hier duidelijke kaders stellen. Als de provincie besluit in te gaan grijpen en met projectbesluiten wil gaan werken, is het van belang dat het lokaal eigendom gegarandeerd en geborgd is.

De heer Van Rheenen geeft aan dat de RES-doelstellingen helder en haalbaar zijn. Afspraak is afspraak en daar mogen de betrokken partijen elkaar op aanspreken. In deze tussenbalans wordt geconstateerd dat er een achterstand is op het behalen van de doelstellingen. Om de doelen toch te behalen kan de provincie de beslissingen nemen of de provincie kan zich inspinnen om gemeenten te stimuleren om een stapje harder te lopen. Dat laatste wordt nog onvoldoende gedaan, in de ogen van 50PLUS. Lagere overheden overrulen is nu nog niet aan de orde; de provincie moet dit samen met de gemeenten doen. Van drang mag nu sprake zijn, want afspraak is afspraak en daar moet nog het een en ander aan gedaan worden, maar dwang is wat 50PLUS betreft nog uitgesloten. Is de gedeputeerde bereid de termijn die de gemeenten hebben, te verlengen en met de gemeenten individueel in gesprek te gaan?

Gedeputeerde Van Essen krijgt de gelegenheid te reageren op de inbreng van de commissie in de eerste termijn en de beantwoording van de vragen. De gedeputeerde dankt de fracties voor hun inbreng. De gedeputeerde begrijpt dat dit dossier als spannend wordt ervaren door de statenleden. Samen met gemeenten, waterschappen, provincies, netbeheerders is een bod gedaan, vrijwillig, democratisch gelegitimeerd, aan de rest van Nederland voor de provinciale bijdrage aan het Klimaatakkoord voor dat deel van de grootschalige opwek op land. Deze doelstellingen worden niet gehaald; er moet extra inzet op worden gepleegd. De vraag is: op welke manier? Dat moet met name op wind. Gezien de gesprekken aan de bestuurlijke tafels in alle drie de regio's is het besef er dat er op het gebied van wind te veel projecten zijn afgefallen, dat de balans te scheef is en dat dat de haalbaarheid van de boden in alle drie de regio's echt ernstig onder druk zet, zo niet onmogelijk maakt. Dan komt de vraag op hoe in de regionale samenwerking gezorgd wordt dat er stappen genomen worden. De gedeputeerde distantieert zich van bewoordingen zoals 'totalitair regime' door BVNL, maar heeft begrip voor het ongemak bij de statenleden dat de provincie de besluitvorming bij gemeenten gaat overrulen. Het is een stevige stap, dat realiseert de gedeputeerde zich ook. De provincie is het primair bevoegd gezag voor windenergie. Dit is bij wet geregeld.

De heer Ubaghs geeft aan dat de essentie van totalitaire regimes is dat de lagere overheden applausmachines zijn voor besluitvorming op hoger niveau. Wat is het verschil op dit moment als een besluit van een lagere overheid door de provincie teniet wordt gedaan?

Gedeputeerde Van Essen geeft aan dat op veel meer terreinen een hogere overheid een besluit van een lagere overheid corrigeert. Dit is niet totalitair; deze inrichting is conform wat is bepaald in het Huis van Thorbecke.

De heer Ubaghs geeft aan dat dit de reden is waarom er zoveel crises in Nederland zijn.

Gedeputeerde Van Essen is niet van mening dat het Huis van Thorbecke de reden is van alle crises. Het is wel goed om als hogere overheid goed bewust te zijn waarom, wanneer en welk instrument wordt ingezet en hoe ervoor wordt gezorgd dat lokale belangen goed worden meegewogen. Dat is de rol van de provinciale overheid in deze. De provincie is bevoegd gezag. De provincie mag dit neerleggen gemeenten als daardoor procedures sneller gaan. Dit moet op basis van ruimtelijke argumenten worden beoordeeld. Mocht een initiatiefnemer nul op het rekest krijgen bij een gemeente, is de provincie verplicht de aanvraag op ruimtelijke gronden te beoordelen.

De noodzaak voor deze versnelling is het gezamenlijke probleem van alle RES-partners. De moties vanuit de Staten – onder andere het verzoek voor een onderzoek naar extra windlocaties – zijn neergelegd bij deze partners en zijn ook in de uitvoeringsplannen terechtgekomen. Nu de conclusie is dat de uitvoering niet op koers ligt, legt de provincie dit ook weer op de RES-tafels terug met een verzoek om input over de vervolgstappen. De Staten hebben in de Omgevingsvisie en bij de besluitvorming rond RES 1.0 de opdracht meegegeven om, in het geval er een achterstand wordt opgelopen, terug te pakken op het ruimtelijk instrumentarium. Dit is vertaald door bij gemeenten aan te geven dat de uitvoering niet op koers ligt, maar dat de provincie de gemeenten daarin wel wil ondersteunen. Dat betekent wel dat er extra windlocaties nodig zijn. Dit vraagt om leiderschap, want het vraagstuk is: wie is er verantwoordelijk binnen die RES? Dat zijn alle betrokken partijen, maar het gevaar schuilt erin dat partijen naar elkaar kijken en geen actie ondernemen. Daar heeft de provincie echt een rol in te spelen; dat is ook de oproep vanuit verschillende gemeentebesturen.

De heer Van Rheenen vraagt waarom in dit voorstel het inzetten van een projectbesluit wordt genoemd, terwijl inzet op draagvlak zo belangrijk is.

Gedeputeerde Van Essen erkent dat dit soms stevige discussies oplevert. Tegelijkertijd hecht de gedeputeerde er belang aan dat er gekeken wordt op welke manier die ruimtelijke puzzel goed gemaakt kan worden, zodat de provincie en haar inwoners er beter van worden. Daar heeft de provincie een rol in te pakken. Dat is verwoord in dit statenvoorstel. De provincie daagt de gemeenten uit om met extra locaties te komen, maar als dat onvoldoende is, zal de provincie daar haar rol pakken. Dat betekent dat de provincie een proces zal starten, gezamenlijk met inwoners, energiecoöperaties, gemeenten en andere betrokken, om te kijken waar de gewenste locaties liggen en hoe het lokaal eigendom wordt georganiseerd. De verwachting is dat deze oproep gemeenten in beweging zet. De gedeputeerde kan nog niet aangeven in hoeverre dit voldoende resultaat op zal leveren.

De zorg van de heer Van Rheenen zit met name in het risico dat hiermee gemeenteraden eigenlijk op afstand worden gezet. Het was bij gemeenten vooraf al bekend dat dit de verantwoordelijkheid is van de provincie. Waarom staat dit er dan met zoveel woorden nog een keer in?

Gedeputeerde Van Essen is voorstander van een transparante communicatie en hecht er belang aan gemeenten in de gelegenheid te stellen hun rol te pakken. Een jaar geleden is aangegeven dat er een tussenbalans opgemaakt zal worden, waarbij het ruimtelijk instrumentarium in beeld kan komen. Dit is het resultaat daarvan. Dat betekent, als op 1 december die 1 terawattuur nog onvoldoende in beeld is, dan zal dat ruimtelijk instrumentarium worden voorbereid. Dit is een meerjarig proces met ook de mogelijkheid tot inspraak. De Staten besluiten uiteindelijk of dat pad wordt bewandeld. Daarmee is dit proces volledig democratisch gelegitimeerd.

De heer Ubaghs vraagt of de gedeputeerde dit ook democratisch legitiem vindt als de volgende Provinciale Staten anders besluiten.

Gedeputeerde Van Essen bevestigt dit. Het staat een volgende Provinciale Staten vrij om een ander standpunt en andere beslissingen te nemen.

Mevrouw Van Ulzen vraagt hoe zich dit verhoudt tot die gemeenten waar de kleur is veranderd, maar nu hun besluitvorming wordt overruled.

Gedeputeerde Van Essen geeft aan dat gemeenteraden en de Staten zich hebben gecommitteerd aan het bod. Dat is niet vrijblijvend. Het is ook ingebed in het Klimaatakkoord. Het college van GS staat ervoor dat de doelstellingen worden gehaald. Een gemeente kan anders besluiten en dit besluit komt naar de RES-tafel. Dit kan op gespannen komen te staan met de opdracht die een wethouder ook heeft om de RES-doelen, waar een gemeenteraad zich eerder aan gecommitteerd heeft, waar te maken.

Het is mevrouw Van Ulzen niet helder wat het verschil is.

Mevrouw Bikker memoreert dat de discussie met name gaat over het projectbesluit en het democratisch gehalte. In het statenvoorstel is genoemd dat de RES-regio's de provincie hebben verzocht om het voortouw te nemen. Hoe verhoudt zich dit tot de brief van de regio Foodvalley: zij geven aan verrast te zijn?

Gedeputeerde Van Essen geeft aan dat de Staten middels een motie opdracht hebben gegeven versneld een onderzoek naar windlocaties te doen. Dat was bij de besluitvorming over RES 1.0. Nadat dit is besproken in alle gemeenteraden is op de bestuursafdeling besproken hoe aan deze motie uitvoering aan te geven. Er was consensus dat de provincie dat onderzoek gaat doen. Hier is uitvoering aan gegeven. Het resultaat is het rapport van Bosch & Van Rijn, welke als bijlage bij dit agendapunt is toegevoegd.

De heer Hazeleger benadrukt dat de SGP zich van begin af aan heeft verzet tegen het aangaan van het commitment aan de doelstellingen, waarvan op dat moment nog niet helder was wat dit in de praktijk zou gaan betekenen. Nu wordt helder waarom de SGP daar toen tegen was. Er zijn nu gemeenten die zien wat de consequenties zijn en, ondanks dat ze zich hebben gecommitteerd aan de RES, daarom besluiten geen windmolens te willen plaatsen. Stel dat een gemeente zich terugtrekt uit de RES, kan de provincie die gemeente dan nog aanwijzen als windlocatie?

Gedeputeerde Van Essen geeft aan dat die gemeente dan een nieuwe RES-regio wordt en start een nieuw proces tussen de betrokken overheden om afspraken te maken over de opwek van energie. Dit zou hoogst ongelukkig zijn, omdat de energieopwek een regionale opgave is en een ruimtelijke samenhang kent. De gedeputeerde heeft gemerkt dat zowel voor- als tegenstanders de wil hebben om hier samen in op te blijven trekken. Dit is verstandig en belangrijk, aldus de gedeputeerde.

De heer Hazeleger spreekt zijn zorg uit dat hier een breuk zal ontstaan, omdat gemeenten zich wel willen committeren aan de RES, maar geen windmolens willen plaatsen; de provincie heeft het standpunt: gemeenten hebben zich gecommitteerd aan de RES en dat betekent dat gemeenten windmolens moeten plaatsen. Daarmee krijgt een gemeente de keuze: of terugtrekken uit de RES of accepteren dat er een windmolen komt.

Gedeputeerde Van Essen geeft aan dat er eerst gekeken wordt waar extra windlocaties zijn. Dat is in eerste instantie aan de gemeenten. Mocht in december blijken dat de provincie aan zet komt, pas dan zal gekeken worden welk proces er gelopen zal worden, welke windlocaties er in de provincie zijn en welke criteria daarbij worden gehanteerd. Dit proces zal in gezamenlijkheid met de regio's worden doorlopen.

Gedeputeerde Van Essen vervolgt met de beantwoording. Meerdere fracties vroegen of gemeenten niet meer tijd zouden moeten krijgen. De provincie vraagt niet aan gemeenten voor 1 december het volledige vergunningstraject te hebben voltooid. Wel vraagt de provincie commitment aan gemeenten middels een collegebesluit om wind op te gaan pakken. Op basis hiervan ontstaat er beeld of de provincie als geheel op koers komt of niet.

De heer Ubaghs vraagt waarom er commitment wordt gevraagd op inmiddels gemaakte afspraken.

Gedeputeerde Van Essen vraagt commitment op individuele windplannen en de concretisering daarvan. Sommige windplannen staan in de RES 1.0, sommige daarvan zijn op dit moment door gemeenten terzijde gelegd of is het nog niet duidelijk welke locaties een gemeente wil onderzoeken. Vaak is het proces om tot locatiekeuze en besluitvorming te komen nog niet ingericht. Bij de RES 1.0 zijn er afspraken gemaakt dat die duidelijkheid er medio 2022 zou zijn. Dat maakt het ook terecht om partijen daarop aan te spreken.

De heer Van Rheenen geeft aan dat er niet over windplannen, maar over de RES-doelstellingen gesproken zou moeten worden. Hier hebben gemeenten zich aan gecommitteerd. Als gemeenten zich aan de RES-doelstellingen houden, maar ervoor kiezen dit zonder windenergie te doen, zou dat goed moeten zijn, aldus de fractie van 50PLUS, maar de gedeputeerde zet in op wind.

Gedeputeerde Van Essen benadrukt dat de RES een regionale ambitie is waar alle gemeenten, op één na, zich aan hebben gecommitteerd. De constatering nu is dat er een tekort aan windplannen is. Dat betekent dat alle gemeenten de opdracht hebben om daarnaar te zoeken.

De heer De Harder geeft aan dat de doelstelling van één terawattuur niet alleen met de opwek van zonne-energie ingevuld kan worden. Het net kan dit ook niet aan, daar is Stedin helder over. Het gaat namelijk ook over efficiënt gebruik, over kosteneffectief, het benutten van het elektriciteitsnetwerk en nivellering; en niet alleen of de gevraagde één terawattuur met zonnepanelen ingevuld kan worden.

De heer Van Rheenen geeft aan dat het aan de gemeenten individueel is hoe zij invulling geven aan de afspraken die in de RES zijn gemaakt.

Gedeputeerde Van Essen benadrukt dat als dat het geval zou zijn, de provincie als geheel op koers zou zitten, maar dat is niet het geval. Aan de RES-tafels wordt daarnaast breed erkend dat er een opgave op wind ligt.

Gedeputeerde Van Essen vervolgt met de beantwoording van de vragen van de commissie. De gedeputeerde is er voorstander van helderheid te geven aan gemeenten. Dat maakt dat ervoor is gekozen dat gemeenten voor 1 december duidelijkheid moeten geven; de deadline is daarmee al uitgesteld, want deze stond oorspronkelijk op medio 2022. Daarna start het proces om tot locatiekeuze te komen.

GroenLinks heeft aan gegeven dat de verhouding 80-20 niet optimaal is. De gedeputeerde sluit hierbij aan. Het is wel beter dan wat er nu op tafel ligt. Alle windplannen bij elkaar opgeteld, inclusief het bouwblok vier van Amersfoort, is afgerond één terawattuur. Kijkend naar wat er bij Stedin gebeurt, is de conclusie dat dit aandeel wind minimaal gehaald moet worden om de doelstellingen te kunnen halen.

Veel fracties hebben aangegeven – dit ervaart de gedeputeerde als zeer bemoedigend – te hechten aan lokaal eigendom en participatie. Dit doet de provincie en doen gemeenten ook. Gemeenten zien in de praktijk dat wanneer lokaal eigendom – niet alleen financieel, maar ook eigenaarschap in de bredere zin van het woord – mogelijk wordt gemaakt, dit helpt. Meerdere fracties, maar ook gemeenten, hebben aangegeven dat er steviger ingezet mag worden op lokaal eigendom. De juridische mogelijkheden kennen echter beperkingen. De gedeputeerde onderschrijft wel het belang van lokaal eigendom en het ondersteunen van energiecoöperaties. De gedeputeerde is er voorstander van dat die coöperaties ook bij gemeenten in positie worden gebracht. Dit kan daaraan bijdragen. De provincie kan met energiecoöperaties, maar wellicht ook als publieke partijen zelf, duurzame energie opwekken, waarmee de opbrengsten terug kunnen vloeien in publieke voorzieningen. Wethouder in de regio hebben aangegeven daar interesse in te hebben. Het onderwerp zal de komende tijd op de bestuurlijke tafels ter sprake komen.

De VVD heeft gevraagd in hoeverre de PlanMER meeloopt met de Nota Reikwijdte en detailniveau. Daarmee wacht het college tot Provinciale Staten daar in september een besluit over heeft genomen. Dat proces moet nog zijn beloop krijgen. Ook zo'n PlanMER is een trechtering; dat proces moet verder vormgegeven worden, ook samen met gemeenten. Mocht blijken dat er per 1 december voldoende is, kan dit proces stoppen.

Enkele fracties vroegen welke criteria er worden gehanteerd om tot een locatiekeuze te komen. GroenLinks vroeg ook of het niet goed zou zijn bepaalde locaties al uit te sluiten. De NMU riep daar ook toe op. De gedeputeerde is hier geen voorstander van. Het rapport van Bosch en Van Rijn is een weerslag van het beleid wat de Staten in de Omgevingsverordening hebben vastgesteld. Naast dat is opgenomen welke locaties wel en niet kunnen, zijn er ook locaties opgenomen waar het potentieel wel kan, maar op basis van regelgeving, draagvlak of omdat gebieden bijvoorbeeld weidevogelkerngebieden zijn, is bij gemeenten aangegeven hier in eerste instantie niet op de focussen bij het vinden van windlocaties.

GroenLinks vroeg in hoeverre het relatieve ambitieniveau, ook in relatie tot de beschikbare ruimte, meegenomen kan worden. Het is ingewikkeld om de criteria hiervoor vast te stellen. Tegelijkertijd, als een gemeente zelf bezig is met een windproject of een inventarisatie doet, ligt het niet voor de hand dat de provincie in die gemeente zelf ook een windplan ontwikkelt. De gedeputeerde vindt het verstandig om echt op primair ruimtelijke gronden naar de hele regio te kijken.

De VVD vroeg naar de relatie met andere ruimtevragers. Dit heeft in de aanloop naar de RES 1.0 volop zijn beslag gekregen, maar wanneer gemeenten met plannen komen, zal er breed worden gekeken of deze inpasbaar zijn.

Het college hecht eraan dat alle partijen een bijdrage leveren, en zeker ook steden waar de energievraag hoog is. Dus als daar potentie is, zullen steden ook worden aangespoord om dit ten volle te benutten.

De externe werking van Natura 2000-gebieden zal worden meegenomen in de PlanMER tijdens het vervolgtraject. Dat geldt ook voor de gezondheidseffecten. Op landelijk niveau wordt gewerkt aan normen. Tot die tijd kunnen gemeenten zelf normen vaststellen. Het ligt voor de hand dat wanneer de landelijke normen bekend zijn, deze worden toegevoegd aan het proces.

De gedeputeerde was zelf ook verbaasd over de brief van Foodvalley. Tijdens de ambtelijke tafel een dag daarvoor was de brief niet aangekondigd. Er zijn rondom dit statenvoorstel verschillende contactmomenten geweest. De gedeputeerde noemt daar een aantal van. De gedeputeerde zal daarom ook navraag hiernaar doen.

De heer Hazeleger geeft aan dat deze contactmomenten niet hoeven te betekenen dat er consensus is. De regio Foodvalley heeft de brief aan de Staten geadresseerd om hen te informeren dat de regio het oneens is met de gedeputeerde.

Gedeputeerde Van Essen geeft aan dat de provincie Utrecht net zo goed partner is in de RES als de gemeenten in de regio. Het is daarmee niet duidelijk wie de brief namens wie heeft geschreven. Daarnaast is het goed om elkaar in een samenwerking niet te verrassen. Het college beseft dat het voorliggende besluit voor sommige gemeenten lastig is. Daarom heeft het college transparant gecommuniceerd met betrokken partijen. De gedeputeerde was bij voorkeur vooraf geïnformeerd over deze brief. Aanvullend geeft de gedeputeerde aan dat voor de regio Foodvalley het aantal windlocaties aan Utrechtse zijde zeer beperkt is. Daar loopt al bestuurlijke samenwerking op voor het vervolgproces, wat de wensen zijn ten aanzien van zon en wind. Met name het gebied langs de A12 raakt ook buurgemeenten. Dit is een goede basis om het proces verder op te bouwen.

Gedeputeerde Van Essen vervolgt met de beantwoording van de vragen. Een van de zorgen is of het netwerk het aankan. Daarom is ook de huidige zon-wind-balans zo kritisch. Als er heel veel wordt ingezet op zon, zoals nu het geval is, worden de doelen niet gehaald, stijgen de kosten en kan de netwerkuitbreiding niet op tijd worden gerealiseerd. Het is ook zaak om tijdig helderheid te krijgen waar extra wind zal komen, zodat Stedin op tijd uitbreiding kan realiseren. Dat is ook de reden waarom Stedin gesprekspartner is en ook waarom zij eerder hun zorgen hebben geuit over de zon-wind-balans.

De heer Breur had het in zijn betoog niet alleen over netwerkuitbreiding, maar ook de oproep om te blijven zoeken naar manieren om de energie op te slaan. De ontwikkelingen op dit laatste loopt nog achter.

Gedeputeerde Van Essen onderschrijft dit. De verwachting is dat netcongestie een groot issue zal worden. Met de huidige gasprijzen is een elektrificatie van bijna alles rendabel, maar het net kan dit niet aan. Dat betekent er tijdig nagedacht moet worden over uitbreiding, dat ruimtelijke procedures worden versneld, vraag en aanbod op elkaar worden afgestemd, maar ook een goede afstemming van ruimtelijke plannen in combinatie met netuitbreidingen. Dit wordt een grote opgave. Het is daarom terecht dat de SP/Socialisten Utrecht hier de aandacht op vestigen.

Er zijn, in antwoord op de vraag van de VVD, ook alternatieven in de energietransitie dan alleen zon en wind. Dat is ook goed, omdat bijvoorbeeld de warmtevraag groot is. Er ligt een grote opgave op het gebied van verduurzaming van warmte van met name bestaande gebouwen. Hier wordt in het energieprogramma aandacht aan besteed. Het initiatiefvoorstel van de VVD maakt het mogelijk om in de volgende collegeperiode daar stappen in te zetten.

Tweede termijn commissie

De heer De Harder heeft de volgende vragen en opmerkingen:

- De ChristenUnie acht het denkbaar dat er locaties worden aangewezen die door gemeenten zijn uitgesloten. Nu iets anders zeggen, zou een open uitnodiging kunnen zijn aan gemeenten om alle windlocaties uit te sluiten. Dit is een onwenselijke situatie, mede ook omdat die gemeenten dan extra druk bij hun buurgemeenten neerleggen om meer locaties te realiseren.
- De ChristenUnie heeft niet het idee dat er nu, zo vlak voor de verkiezingen, haast gemaakt wordt. De spreker noemt enkele onderdelen het proces wat inmiddels is gelopen, zoals de aankondiging van de tussenbalans en dat er is gewacht op het RES-proces. Nu blijkt uit de tussenbalans dat de doelen voor 2030 niet gehaald zullen

worden. Dat betekent dat de verkiezingen op een goed moment komen: er worden nu zaken in gang gezet ter voorbereiding van de inpassingsplannen en straks na de verkiezingen kunnen de dan aangetreden Provinciale Staten besluiten daarover nemen.

Mevrouw Bikker vraagt of de heer De Harder het eens is dat de genoemde één terawattuur nieuw is.

De heer De Harder geeft aan dat de gedeputeerde dit eerder heeft toegelicht. Het is daarmee ook goed dat er een kader wordt aangegeven.

De heer Overkleef geeft aan dat de genoemde één terawatt een concretisering is en een vermindering van de opgave die er voor wind lag. Het is daarmee ook een richtgetal.

De heer De Harder vervolgt zijn inbreng:

- De ChristenUnie heeft de gedeputeerde opgeroepen de formulering ten aanzien van lokaal eigendom aan te scherpen. Wat is de beste route om dit te doen?
- Is de gedeputeerde bereid te kijken naar een participatiefonds, analoog aan een omgevingsfonds?

De heer Hazeleger heeft de volgende twee punten:

- Richting de Staten wil de SGP kijken welke mogelijkheden er zijn op het gebied van lokaal eigenaarschap en de formulering hieromtrent.
- Het door de gedeputeerde geschetste proces ten aanzien van Foodvalley is lastig voorstelbaar voor de spreker. Het is de gedeputeerde waarschijnlijk ook bekend dat de bestuurders daar kritisch zijn. Klopt het dat de brief niet als een verrassing kan zijn gekomen?

Gedeputeerde Van Essen beantwoordt de aanvullende vragen in de tweede termijn.

Het idee van een omgevingsfonds is interessant. Er zijn al windprojecten waar zo'n fonds is, los van de participatie in zo'n omgeving. Ook gemeenten vinden dit een interessant model.

Er zijn juridische beperkingen aan 50% lokaal eigendom. De gedeputeerde doet de suggestie de wens vanuit de Staten middels een motie te onderstrepen.

D66 noemde de verhouding 50% zon en 50% wind. Dit is nooit op die manier afgesproken. Het staat ook niet in de RES 1.0. Maar maatschappelijk qua kosten is dit wel het meest wenselijk. Tegelijkertijd moeten er meer onderdelen worden afgewogen. De één terawattuur is daarvan de resultante. Dit richtgetal is ook opgenomen teneinde voorspelbaar en betrouwbaar te zijn als provincie.

De brief van de regio Foodvalley heeft de gedeputeerde verbaasd, omdat deze ook ambtelijk niet was aangekondigd. Het signaal an sich is inderdaad niet nieuw. Er zijn gemeenten voor wie dit voorstel zwaar op de maag ligt – deze brief geeft daar uitdrukking aan – en hier heeft de gedeputeerde begrip voor.

De voorzitter constateert dat het agendapunt voldoende is besproken. De bespreking van dit agendapunt zal als een normaal debat terugkomen tijdens de Provinciale Statenvergadering van 21 september.

11. [Statenbrief isolatieversnelling voor de smalle beurs \(PS2022MM51\)](#)

Dit agendapunt is opgewaardeerd door de ChristenUnie. De behandeling zal schriftelijk worden afgedaan, waarbij de ChristenUnie de mogelijkheid heeft dit agendapunt alsnog te bespreken als de beantwoording daartoe aanleiding geeft.

De voorzitter schorst om 18.34 uur de vergadering tot woensdag 14 september 19.00 uur.